ROJAVA, SURİYE VE KÜRT MESELESİ

- "Suriye'de Son Dönemde Yaşananların Nedenleri, Çözüm Sürecine Etkisi"
- "Dünya Kürtleri Yalnız Bırakıyor Duygusunun Nedenleri ve Kürt Siyaseti"
- "Diyarbakır ve Bölgedeki Sivil Toplum Son Yaşananlarla İlgili Ne Düşünüyor?"

DİCLE TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
DİTAM 2010
TIGRIS SOCIAL RESEARCH CENTER

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM)

ROJAVA, SURİYE VE KÜRT MESELESİ

‘Suriye’de Son Dönemde Yaşananların Nedenleri, Çözüm Sürecine Etkisi’

‘Dünya Kürtleri Yalnız Bırakıyor Duygusunun Nedenleri ve Kürt Siyaseti’

‘Diyarbakır ve Bölgedeki Sivil Toplum Son Yaşananlarla İlgili Ne Düşünüyor?’

2026

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi

Yönetim Kurulu

Mesut Azizoğlu

Meral Özdemir

Sedat Yurtdaş

Ahmet Özmen

Barış Yavuz

Sevim Vural

Mahmut Bozarslan

Cihan Ay

Nevin Soyukaya

Mahmut Lezgin Yalçın

Dilan Kaya Taşdelen

Yayının Adı	Rojava, Suriye ve Kürt Meselesi - 'Suriye'de Son Dönemde Yaşananların Nedenleri, Çözüm Sürecine Etkisi' - 'Dünya Kürtleri Yalnız Bırakıyor Duygusunun Nedenleri ve Kürt Siyaseti' - 'Diyarbakır ve Bölgedeki Sivil Toplum Son Yaşananlarla İlgili Ne Düşünüyor?'
Konu	Rojava, Suriye ve Kürt Meselesi
Rapor İçeriği	7 Şubat 2026 tarihinde Diyarbakır'da düzenlenen Rojava, Suriye ve Kürt Meselesi adlı toplantının tartışmalarını içermektedir.
Yayınlanma Tarihi	Haziran 2026
Projenin Adı	Toplumsal Barışın İnşasında Hukukun Rolü
Raporlama	Halil Bayhan
Kapak	Büşra Yentürk

Sosyal Medya

x.com/ditamdiyarbakir

instagram.com/ditamdiyarbakir

facebook.com/ditamdiyarbakir

@ditamm

www.ditam.org

İletişim

Aliemiri 1. Sokak Nuyap Plaza No: 21 Kat: 7/48

Yenişehir/Diyarbakır

0 412 2280003

info@ditam.org

DİTAM HAKKINDA

Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi (DİTAM) Derneği 2010 yılında Diyarbakır'da kurulmuş bir düşünce kuruluşudur. Kurucu üyeleri arasında akademisyen, doktor, avukat, mühendis, gazeteci, yazar, eski milletvekili ve iş insanları yer almaktadır.

DİTAM, bağımsız bir kuruluş olarak, kendi misyonu ve ilkeleri doğrultusunda, Diyarbakır öncelikli olmak üzere, ekonomik, sosyal ve siyasal konularla ilgili olarak, konunun uzmanları vasıtasıyla araştırmalar yaparak mevcut durumun tespitini yapmayı ve bu bilgilerin ışığında ilgili kurumları zorlayarak sorunların çözümüne katkı sunmayı hedeflemektedir.

YAYIN HAKKINDA

Bu yayın, DİTAM tarafından yürütülen ve Kanada Elçiliği tarafından desteklenen "Toplumsal Barışın İnşasında Hukukun Rolü" projesi kapsamında hazırlanmıştır. Yayın içeriği Kanada Elçiliği'nin görüşleriyle örtüşmeyebilir.

İÇİNDEKİLER

DİTAM Hakkında iv

Yayın Hakkında iv

Açılış Konuşması - Mesut Azizoğlu (DİTAM YK Başkanı) 2

I. OTURUM 3

Suriye'de Son Dönemde Yaşananların Nedenleri, Çözüm Sürecine Etkisi 3

Dünya Kürtleri Yalnız Bırakıyor Duygusunun Nedenleri ve Kürt Siyaseti 3

Prof. Dr. Mesut Yeğen - Akademisyen 5

Dr. Seda Altuğ - Akademisyen 9

Prof. Dr. Mithat Sancar - DEM Parti Milletvekili 13

Sorular/Katkılar 18

II. OTURUM 25

Diyarbakır ve Bölgedeki Sivil Toplum Son Yaşananlarla İlgili Ne Düşünüyor? 25

Şilan Çelik Şimşek - Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı 26

Şeyhmus Diken - Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Başkanı 28

Ercan Yılmaz - İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şube Başkanı 30

M. Şeyhmus Özbekli - Diyarbakır Hak İnisiyatifi 33

Mehmet Kaya- Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı 36

SORULAR / KATKILAR 38

AÇILIŞ KONUŞMASI - MESUT AZİZOĞLU (DİTAM YK BAŞKANI)

Değerli misafirler, Sayın milletvekilleri, Sayın belediye eşbaşkanları, sivil toplum kuruluşlarının değerli başkanları ve yöneticileri ve değerli basın mensubu arkadaşlar. DİTAM'ın düzenlediği Suriye, Rojava ve Kürt Meselesi başlıklı toplantımıza hoş geldiniz.

Toplantımızda Suriye ve Rojava'da son dönemde yaşananların nedenlerini, bunların Kürt meselesinin geleceğine ve çözüm sürecine etkilerini, "Dünya Kürtleri yalnız bırakıyor" duygusunun nedenlerini ve Kürt siyasetinin başlıklarını konuşacağız. Ayrıca, diğer bir başlığımız da Diyarbakır ve bölgedeki sivil toplum kuruluşları bu yaşananlarla ilgili ne düşünüyor? Bundan bir ay önce bu toplantının planlamasını yaparken meclis komisyonundaki siyasi partilerin raporları yeni açıklanmıştı. Biz de bu toplantıyı Kürt Meselesinin Çözümünde Ortaklaşmak başlığıyla yapmayı planlıyorduk. Bu raporlar üzerinden devletin çözüm gerekçesini, Kürtlerin beklentilerini ve muhalefetin önerilerinin birbirine ne kadar yakın olduğunu tartışacaktık.

Fakat ocak 2026 ayı başında Halep'te başlayan ve 30 Ocak Antlaşması'nın ardından oluşan bugünkü durum toplantımızın içeriğini değiştirdi. Bir ay gibi kısa bir sürede yaşanan büyük değişim, Kürtlerde "Dünya Kürtleri yalnız bırakıyor." duygusuyla beraber hayal kırıklığı yarattı. Devletin çözüm gerekçesinin Kürtlerin beklentilerinden farklı olduğu ortaya çıktı. Aslında Kürtlerin çözüm sürecinin içeriğine çok fazla müdahil olmadığı da anlaşıldı. En az 100 yıllık bir meseleyi sadece Suriye üzerinden tek bir gerekçe ile çözmeye çalışmanın sonuçları ortaya çıktı. Oysa Kürtlerin bugün yaşadığı bütün olumsuzlukların temelinde devletin 100 yıllık uygulamaları var. Bugün yaşanan yoksulluğun, eğitimsizliğin ve geri kalmışlığın 100 yıldır nesilden nesile aktarılan bir hafızası var. Kürt meselesinin bu hafızasının ve Kürtlerin beklentilerinin çözüm sürecinin bir parçası olması gerekiyor. Kürt meselesindeki gerçek bir çözüm için bunlar gerekli. Devletin gerekçesi ve Kürtlerin beklentileri arasındaki farklılıkların giderilmesi de sadece Kürt siyasetinin değil, bütün siyasetçilerin görevi.

Son bir ayda hızlı bir şekilde yaşananların Kürt meselesine ve çözüm sürecine etkilerini konuşacağız bugünkü toplantımızda. Toplantımız iki oturumdan oluşuyor. Birinci oturumun konuşmacıları DEM Parti Milletvekili Prof. Dr. Mithat Sancar, akademisyen Dr. Seda Altuğ, akademisyen Prof. Dr. Mesut Yeğen. Bu oturumun moderatörü ise Dr. Selim Ölçer. Sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılacağı 2. oturumun konuşmacıları da Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mehmet Kaya, Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Şeyhan Çelik Şimşek, Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Başkanı Şeyhmus Diken, İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şube Başkanı Ercan Yılmaz, Halk İnisiyatifi Diyarbakır Temsilcisi Muhammet Şeyhmus Özbekli. Bu oturumun moderatörlüğünü de DİTAM Başkan Yardımcısı Sevim Vural yapacak.

Bugün burada bizlerle oldukları için her iki oturumdaki tüm konuşmacılara DİTAM adına teşekkür ediyorum. Bugünkü toplantı için bu salonu bizlere tahsis eden Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'na çok teşekkür ediyorum. Katılımınız ve katkılarınız için hepinize çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

I. OTURUM

SURİYE'DE SON DÖNEMDE YAŞANANLARIN NEDENLERİ, ÇÖZÜM SÜRECİNE ETKİSİ

DÜNYA KÜRTLERİ YALNIZ BIRAKIYOR DUYGUSUNUN NEDENLERİ VE KÜRT SİYASETİ

MODERATÖR - DR. SELİM ÖLÇER

Değerli katılımcılar, değerli arkadaşlar, öncelikle DİTAM yönetimine bizlere bu konuyu konuşmak ve olan biteni anlamak fırsatı tanıdığı için teşekkür ederiz. Bugün üç değerli akademisyenle Suriye'de, Rojava'da olan biteni konuşmaya, oradaki olayları açıklamaya ve bizler de anlamaya çalışacağız. Bu ciddi konuyu tartışarak anlamaya, konuşmaya ve buradaki öngörüleri anlamaya çalışacağız. Değerli arkadaşlar, üç değerli akademisyenimiz var. Her ne kadar biri daha önce parti başkanlığı yapmış ve şu anda önemli bir siyasetçi olsa bile, akademisyen kimliği hâlâ çok önemli. Rojava ve Suriye'de olan biteni tartışacağız.

Hun tev bi xêr hatin, serseran, serçavan hatin. Hevalên hêja, godar, ew ên ku beşdarbûn, hun tev bi xêr hatin. Em ê îro li ser meseleya Rojavayê biaxivin û hinekî nîqaş bikin. Em ê fêm bikin ka çi dibe, çi nabe. Nîyeta derê dora me çiye? Di pêşîya me de di pêşerojê de çi hebe çi nebe? Em ê li sêr wan biaxivin. Hun musaade bikin anha sê hevalên heja, akademîsyen ew ê xeber bidin. Yek ji wan hevalê me Mesut Yeğen, ev ê dinê Seda Xanim e, ev ê dinê jî akademîsyen û serekê partîyê Mithat Sancar e. Hun anha musaade bidin dor dora wan e. Bira ew xeber bidin. Em wan gohdarî bikin. Piştî ku xeberdana wan biqede, di nava we de hevalên hêja hene, em ji wan jî hinekî tiştan bipirsin, ew jî xeber bidin.

PROF. DR. MESUT YEĞEN - AKADEMİSYEN

Rojava'dan ziyade bütün süreç, Rojava, bütün bunlar bizi nereye getirdi? Kürt hareketi, Kürt siyaseti nerede? Rojava hakkında da düşüncelerim var. Soru-cevap bölümünde bu konuya da girmek isterim ama genel olarak fikrim şudur: Olan oldu, biraz işler olacağına vardı. Geldiğimiz yer vahim, çok karamsarlığa kapılacak bir yer değil. Büyük zamanlama hataları ve büyük gidişatı okuma hataları yapıldı. Velakin bunların bir kısmı, dışarıdan gazel okumak kolay ama kaçınılmaz hatalar gibi görünüyordu. Gücü aşan şeyler vardı ama ortaya çıkan sonuç esas olarak karalar bağlanacak bir sonuç değil. Bundan sonrasına bakmak gerekir.

Kürt meselesinin ve Kürt hareketinin modern tarihi üzerine epey bir şeyler yazdım. Yakından takip ediyorum. Ama 10 sene sonra büyük bir ihtimalle daha önce yazıp çizdiklerime bir bölüm ekleyecek olsam, muhtemelen 2026'yı bir dönüm noktası olarak, bir dönemin kapandığı, yeni bir dönemin açıldığı bir sene olarak kaydederim. Hem Kürt meselesinin, Kürt siyasetinin Türkiye ayağında ve hem de Suriye ayağında, bu ikisi arasındaki organik bağlantı ve genel olarak Kürt meselesi birbirine bağlayan bağlar, bu ikisini aynı anda 2026'da bir yerde buluşturdu. İkisinde de bir dönem, bir kapı kapandı, yeni bir dönem, kapı açılıyor.

Suriye'de Rojava'da 2011'de açılan kapı kapanıyor. Türkiye'de de 1978'de açılan kapı kapanıyor. Yeni bir kapıdan giriyoruz. Yeni kapıdan giriyor olmamız, yeni şartlarla karşı karşıya olduğumuz anlamına geliyor. Türkiye'de ne 1978'e dönmüş durumdayız, ne de Rojava'da 2011'e dönmüş durumdayız. Yeni şartlarla karşı karşıyayız. Yeni şartlarla karşı karşıya olunca da yeni şeyler yapmak, yeni şeyler söylemek gerekiyor. Buna bir giriş yapmaya çalışacağım. Bir süredir aldığım notları sizinle paylaşmak istiyorum. Umarım zaman geçtikçe bunlar daha derli toplu bir çerçeveye kavuşur, bir metne dönüşür.

Kadim sorumuz "ne yapmalı" sorusu ile ilgili konuşacağım. Ama bildiğimi, gördüğümü aktarmadan önce yeni şartlara dair konuşmak istiyorum. Nedir yeni şartlarımız? Elbette eskinin şartlarının tümüyle iptal edildiği bir zamanda değiliz, ama yeni şartlarla da karşı karşıyayız. Yeni şartlar da bölgesel şartlar ve ülke içi şartlar diye ikiye ayrılarak aktarılabilir. Bölgesel şartlar 2026 itibarıyla şöyle anlatılabilir. Bölgesel durumu konuşurken bir referans olarak Sykes-Picot, Kürtleri devletsizliğe ve aynı anda statüsüzlüğe mahkûm eden bir anlaşma olarak ele alınır. Sykes-Picot, statüsüzlük olarak Kürtleri neredeyse temel kültürel, yönetsel, siyasi haklardan aynı anda mahrum eden bir anlaşmadır. Sykes-Picot, Kürtlerle meskûn Osmanlı toprağını üçe bölmekle kalmaz. Ama aynı anda Irak, Suriye ve Türkiye devletlerine de 'buyurun Kürtlerle ne yapıyorsanız yapın' ruhsatını da verir.

Devletler de 'bu ruhsatı almış' olarak Kürtleri bütün temel haklardan mahrum bırakmayı tercih etmiştir. 2026 itibarıyla Sykes-Picot'un ilk kısmında yine bir değişiklik yok. Her hâlde bir 100 sene sonra da bir değişiklik olacağı yok. Kürtlerin devletsizliğe mahkûmiyetini sağlayan şey epey büyük bir şey. Böyle 2000 senelik tarihi bile konuşulabilir. Perslerle Romalılar arasındaki çatışmaya kadar bile götürülebilir. Bu topraklarda, Kürdistan'da mesela Amed merkezli, uzun süre devam eden bir egemenlik niye kurulamıyor? Orada bir değişiklik yok.

Ancak 2026'da durum farklı. Diğer kısımda önemli değişiklikler var. 2003'te Irak'ta olan değişiklik, şimdi daha sınırlı ölçülerde Suriye'de tekerrür etmiş durumda ve Türkiye'de de bir değişiklik var. Yeni çözüm süreci öncesinde de izleri görülen ama yeni çözüm sürecinde daha net olarak ortaya konduğu şekliyle bir zayıf tanıma diyeceğimiz, *'kardeşimizsiniz ama seçmeli dersle yetinecek kardeşimiz olun'* teklifiyle Türkiye devleti geliyor.

Burada da bir değişiklik var. Osmanlı Kürdistan'ının üç parçasında Kürtlerin statüsü, Sykes-Picot'un başındaki ile aynı değil. 2003'te Irak'ta değişmiş durumda. Suriye'de 2011'de fiilen, 2026'da hukuken de olacak, öyle görünüyor. Suriye de değişmiş durumda. Kısmen Türkiye'de de değişmiş durumda. 2026 itibarıyla bölgedeki statüko, gördüğüm kadarıyla artık Kürtleri 2026 itibarıyla sahip olduklarından daha geri bir yere götürecek bir statüko değil.

Bunun böyle olmayışı şöyle izah edilebilir. Kürtleri statüsüz bırakan bölgesel kompozisyon çok uzun süre Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasındaki bir dengeyle mümkün oldu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu dengeye ABD ve Rusya nezaret etti. Öncesinde de İngiltere ve Fransa nezaret ediyordu. Aşağı yukarı 2003'e kadar Kürtlerin hem statüsüz hem de devletsiz olmasının arkasında bu durum vardı. SSCB'nin çökmesiyle birlikte ülkelerden biri artık nezaret edemeyince, Irak Kürdistanı dediğimiz vaka ortaya çıktı. 2011'de Arap baharıyla birlikte Suriye Kürdistanı de facto bir birim olarak ortaya çıktı. 2011'den 2026'ya kadar Türkiye ve İran, oluşan iki durumun daha fazlasına daha öteye gitmesini engellemek üzere ellerinden geleni yaptılar ve nitekim bir kısmıyla da başardılar. 2017 referandumunu geçersiz ve başarısız kılmak gibi. Ama 2026 sonrasında, 2011 ile 2026 arasında Türkiye ve İran'ın yapabildikleri artık yapılabilecek gibi değil.

Çünkü bölgenin bir köşesinde İsrail'in, bir köşesinde Türkiye'nin, bir köşesinde Suudi Arabistan'ın, bir başka köşesinde muhtemelen dişleri sökülmüş ya da rejimi değiştirilmiş bir İran'ın olacağı bir yeni statüko oluşuyor. Bu yeni statüko, yeni bölgesel statüko esas olarak şu demektir. Sayılan kuvvetler ve onlara nezaret eden ABD ve kısmen Fransa gibi ülkeler arasında Kürtler 'yeniden bildik yere dönsünler' üzerine uzlaşma oluşacağının benzeridir. O itibarla, 2026 sonrasına bakıldığında, bölgede bugün itibarıyla Kürtler Rojava'da yaşananlardan ötürü moralsiz olabilir. Fakat bundan geriye Kürtleri itekleyecek bir bölgesel durumun var olduğu görünmüyor. Bölgeye bakıldığında, yeni ana şartlar bunlardır. Yeni bir güçler dengesi söz konusudur. Önümüzdeki şartlardan biri budur.

Bir başka şart da şudur. Türkiye, bu yeni durumu bizden daha iyi gördüğü için artık 'kardeşlik' düsturu etrafında Kürtlerle eski duruma dönmek niyetinde değil. Belli ki hem Türkiye Kürtleriyle hem de bölge Kürtleriyle ellerindekini çok fazla artırmalarına olanak vermeden bir tür daha yumuşak ilişki geliştirmek istiyor. Bu da önümüzdeki dönemin Türkiye-Kürtler ilişkisinin geçmişte 30-40 senede olduğundan biraz daha yumuşak olacağı anlamına geliyor. Kanaatim o ki, bu da yeni bir şarttır.

Bir başka yeni şart da Rojava öncesinde de etrafımızdaydı ama Rojava çok belirginleştirdi. Kürtler arası mahşeri vicdanın kuvvetinin anlaşılmış olmasıdır. Kürtler arası birliğin, ortak duygunun, hiç de hafifsenemeyecek olduğunun anlaşılmış olmasıdır. Bundan sonra bölgede her kim ne yapacaksa, biraz bu duyguyu da gözeterek yapmak zorunda kalacak gibi görünüyor. Bunlar bölgesel şartlar kısmını kapsıyor.

Türkiye içi şartlara geçilirse, ondan sonra da 'ne yapmalı' sorusuna cevap verilebilir. Türkiye içi şartlarda birinci yeni durum şudur. Kürtlerle eskisi gibi ya da eskisinden farklı bir biçimde yaşamak isteyen bir Türkiye devleti var. Ana çerçevesi seçmeli ders kardeşliği olmak üzere, eskisinden daha yumuşak ilişki kurmak isteyen bir Türkiye devleti var. Bu çözüm süreci gibi şeylerin de gösterdiği üzere, kırıp dökmek değil. Türkiye artık Kürtlerle yumuşak bir ilişki kurmak istiyor. Karşımızda Kürtlerin bir ayak bağı olmasını engellemek üzere Kürtlerle yumuşak bir ilişki kurmak isteyen bir Türkiye devleti var.

Bir başka şart da PKK'nin tasfiyesinin tamamlanmış olduğunu varsayarsak, 1978'den farklı olarak güçlü bir yasal Kürt hareketinin olmasıdır. Fakat otoriter rejim de bir şart olarak var. Öyle bir otoriter rejim ki, Kürtlerin parlamenter parlamentoya aksedecek siyasi gücünün rejimin genel serüveninde bir etkisi olmasını engellemiş. Ayrıca yargısıyla, polisiyle her türden siyasi gelişmeyi kontrol altına almaya muktedir bir otoriter

rejim var. Bununla birlikte, mevcut rejimden çıkış için Kürtlerle işbirliğini yoklayan bir muhalefet olarak CHP var. Hedefsiz kalmış, ortak bir fikir etrafında bir araya gelme eğiliminden biraz uzaklaşmış, bu eğilimin daha çok kültürel alana taşınmış bir Kürt kamuoyu da var. Bunlar daha da artırılabilir.

İç ve dış şartlar birleştirilirse, bunlar yeni şartlarsa, yeni şeyler söylemenin, yeni şeyler yapmanın zamanıdır. Kısaca kanaatlerimi, söyleyeceklerimi bir usul etrafında söylemek isterim. Bundan sonra yapılacaklara, edileceklere ilişkin konuşurken bir sorumluluk duygusuyla konuşulması gerekir. Şartlar değişti, *'birileri çok büyük hatalar yaptı...'* demek yerine, bu işlerden daha iyi bir yere nasıl geçeriz duygusuyla, bu türden bir sorumlulukla konuşmak gerekir. DEM Parti, Kürt hareketi denilebilir veya motifler üzerinden iyi kötü oluşmuş bir birliğe halel getirmeden bir şeyler yapmanın peşine düşmek gerekir. O itibarla, yapılacak önerilerin hem bu şartlar gözetilerek hem de bir usul dairesinde yapılması gerekir.

Bu yeni durumda, yeni şartlarda 2026 sonrasında amaç, program ne olabilir ne olmalı? Gerçekçi, ılımlı, tedrici, Türkiyeci, kararlı ama geleceğe ya da geçmişe değil, bugüne ait bir programa ihtiyaç var. Söylemek istediklerimi bu sıfatlar etrafında özetleyebilirim. Gerçekçi program derken şunu kastediyorum. Demokratik toplum, demokratik modernite gibi sadece Türkiye'nin, Kürtlerin değil, dünyanın herhangi birinin gerçekliğiyle uyuşmayan programlar yerine, modern siyasetin Kürt meselesinde benzer programlar ya da araçları esas alan bir hedef koymak, bir program geliştirmek gerekir. Kürt tarihinde Abdurrahman Qasımlo ile bu program ifade bulmuştur. İran'a demokrasi, Kürtlere özerklik gibi. Bu program, dönemin şartlarında gerçek görünen, dönemin şartlarıyla en uyumlu görünen programlardan biriydi. Bunun gibi gerçekliği, şartları hesaba katan bir programa ihtiyaç var.

Demokratik özerklik, demokratik ulus fikirlerinin bölgede de dünyada da alıcısı yok. Bunların etkili olma ihtimali zayıf. Silahlı mücadelenin bittiğini ama Türkiyeciliğin de vazgeçilemez bir şey olduğunu kabul ederek, herkesin anladığı dilde ana talepleri ortaya koyan ama bunu da tedrici bir tarzda, gerçekçi bir tarzda ortaya koyan bir programa ihtiyaç var. Programla hitap edilen başkalarının, Türk olmayanların, hem Türkiye'de hem Türkiye dışında kalanların anladığı şeyler söylemek gerekir.

Bugün tanımayı esas alan bir eşit vatandaşlık, sadece eşit bir vatandaşlık değil, Kürtlerin, başkalarının, Alevilerin vs. kimliklerini tanımayı esas alan eşit bir vatandaşlıktır. İyi yönetişimi esas alan bir yerelleşme ve bunları da herkes için simetrik biçimde istemek, Türkiye'nin her yerinde iyi yönetişimi esas alan bir yerelleşme ve Türkiye'nin her yerinde herkes için tanımayı esas alan eşit bir vatandaşlık türden şeyler söylemek gerekir. Komünler, demokratik özerklik gibi tekliflerden buralara çekilmek gerekir.

Usulle ilgili de şunlar söylenebilir. Silahlı faaliyet bitti ve 1978'de açılan bir dönem kapandı. Bir dönem siyasi mücadelenin koyduğu yörünge içerisinde hareket eden bir siyasi mücadeleyi artık tümüyle siyasi mücadele disiplini içerisinde hareket eder hale getirmek gerekir. Bu kolay bir iş değil. Kürtler arasında DEM Parti vesilesiyle ya da başka hedefler vesilesiyle oluşmuş birliğe çok zarar vermeden, herkesin artık siyasi mücadele disiplini içerisinde düşünmesi, hareket etmesi gerekiyor. Fakat bunu yaparken de geçmişte uzunca bir dönemdir kendimizi uzak tuttuğumuz bir şeye yeniden dönmek gerekiyor. Sosyal mücadeleden, kimlik mücadelesine, sosyal meseleyi öncelemektense kimlik meselesini öncelemeye dönmek gerekiyor. Çünkü kimlik meselesi zaman zaman başkaları tarafından küçümsenir, ama kimlik etrafında insanların sağladığı mobilizasyonu ya da kimlik etrafında siyasetçilerin sağladığı mobilizasyonu başka şeyler etrafında sağlamak o kadar kolay değil. Kimlik insanlar için mistik bir kuvvettir.

Eşit ücret için insanları bir şekilde hareket ettirilebilir, mobilize edilebilir, ama haysiyet eşitliği dediğiniz zaman daha kuvvetli bir şekilde hareket edilebilir. O itibarla usul olarak sosyal mücadeleden kimlik

mücadelesine ağırlığı kaydırmak gerekir. Usul olarak önümüzdeki dönemde Türkiye'de 'biz kimiz', milleti nasıl tanımlamak' tartışmasına güçlü katkıda bulunmak gerekir. Mehmet Uçum sürecin başından beri bu tartışmanın orkestrasyonunu yapmaya çalışıyor. Bu tartışmaya güçlü bir katkıda bulunmak, güçlü bir müdahalede bulunmak gerekiyor. "Türkleri ve Kürtleri burada bir arada tutan şeyler nelerdir? Ne olmalı? Ne olacak? Biz neyin etrafında bir ulus olacağız" meselesine Kürtlerin kendi zaviyesinden bir katkıda bulunması gerekiyor.

Yine usul olarak demokratik modernite, demokratik özerklik gibi majör programlar yerine, herkesi tedirgin eden, herkesi yerine mıhlayan programlar yerine taraflar arasında iletişimi daha kolay ve mümkün kılan somut talepler etrafında bir şeyler konuşmak gerekir. Ana dilde eğitim, yerelleşme gibi...

Bir de yeni şartlar, yeni araçları gerektirir ya da mevcutların yanına en azından yeni araçlar eklemeyi gerektirir. "Biz biliriz ya da ben bilirim, o bilir" kolaycılığından kurtulmak gerekir. Kürtlerin bütün dinamiklerini harekete geçiren, kolektif düşünmeye davet eden bir tarza, kolektif yeniden düşünmeye ihtiyaç var. Kürtler arası teması ve tahkimatın artırılmasına ihtiyaç var.

Son gelişmelerin bize gösterdiği üzere, gelişmeleri bir araya getirdiğimizde şunlar önerilebilir. Ulusal konferans, Türkiye konferansı vesaire bunlara ihtiyaç var ama bunları olağanüstü durumlarda başvurulan araçlar gibi günü kurtarmaya dönük işler, araçlar gibi düşünmemek, bunun yerine düzenli hale getirilmiş Erbil'dekine benzer, Erbil Forumu, Amed Forumu gibi, Haseke Forumu gibi, her sene yapılan ve her sene herkesin katılıp nereye gidiyoruz, gidişatımız nedir, eteğindeki taşları döktüğü ve dökülen taşlardan da kolektif bir aklın devşirildiği faaliyetler, konferanslar yapılabilir. Yoksa mücadele her tıkandığında ulusa başvuralım, bir ulusal konferans toplayalım önerisinin işe yaramadığı geçmişte görüldü. Tümüyle siyasi mücadele başlıyorsa, enstrümanlarını harekete geçirmek gerekiyor.

Son olarak 1-1,5 ay önce yapılan bir toplantıda çok daha dramatik bir şekilde idrak ettim. 96'da ÖDP, Devrimci Yol ve Kurtuluş Örgütlerinin arta kalanları tarafından kurulmuş bir partinin yapılan toplantıların yaş ortalaması 50'nin üzerinde olurdu. En son DEM Parti'nin Ankara'da düzenlediği toplantıya gittiğimde gördüm ki manzara aşağı yukarı orada da aynılaşmıştı. Gençlerin çekildiği, bu tür siyasi faaliyetlerin içinde olmadığı bir döneme girmiş durumdayız. Gençler, daha çok kültürel alana, dijital alana çekilmiş durumdalar ve gençlerin kendilerini özdeşleştirebilecekleri siyasi figürler artık siyasetin içinde değiller. Bir araç olarak gençleri yeniden canlandırabilecek enstrümanları, motifleri, sözleri düşünmek gerekiyor.

DR. SEDA ALTUĞ - AKADEMİSYEN

Konuşmamda ağırlıklı olarak Rojava'dan bahsedeceğim ve kısa da olsa, fazla tarihe kaymadan, tarihten bugüne nasıl gelindi, özellikle son 3 haftadır ocak (2026) ayının başından itibaren yaşananların arka planından bahsedip, daha sonra Rojava'nın Türkiye'deki çözüm sürecine olası etkileri ve 30 Mart, 30 Ocak Antlaşması'ndan sonraki muhtemel izleyeceği hat üzerine birkaç gözlemimi paylaşmak isterim.

Bilindiği üzere 2011 yılına kadar Rojava dediğimiz bölgeye binxet deniyordu. Türkiye-Suriye sınırını belirleyen Bağdat Demiryolu hattının altı anlamında ya da Arapçada "Cezire" deniyordu. 2011 sonrasında bölgeye coğrafi bir isimlendirmeden Rojava gibi siyasi bir isimlendirmeye geçildi. Bölge bu şekilde anılmaya başlandı. Rojava gibi bir isimlendirmeyi mümkün kılan ortam, 2011 sonrasında Suriye'deki Esad'a karşı ayaklanma ve daha sonra bu ayaklanmanın iç savaşa dönüşmesi ve Esad rejiminin Suriye Devleti kurumlarının büyük ölçüde Rojava bölgesinde pasifize edilmesi ile ortaya çıktı. Rojava derken hem Suriye'nin kuzeydoğu bölgesini, Qamışlo ve Derik arasındaki alanı hem de Kobani ve Afrin'i kastediyorum.

Rojava, Suriye iç savaşında cihatçı, radikal, İslamcı gruplarla Esad ve Esad'a destek veren İran-Rusya arasındaki bir vekalet savaşına dönüştüğü, IŞİD karşıtı mücadele ile birlikte ABD'nin de organik olarak bu savaşın parçası olduğu ve yine bildiğimiz üzere Türkiye'nin de Rojava'da oluşan siyasi oluşumu, yavaş yavaş kurumsallaşarak bir nevi 'devletimsi' bir yapıya dönüşen siyasi birimi, ortadan kaldırmaya yönelik müdahalelerin olduğu bir dönemde askeri ve jeopolitik bir çatışma üzerine inşa oldu. 2016 yılı sonrasında IŞİD'le savaşın ardından alan büyüdü. Suriye topraklarının yaklaşık üçte birine hükmetmekteydiler.

Esad rejiminin kurumları büyük ölçüde pasifize olduğu için, son 13 yılda, Esad rejimi yıkılana kadar, bizlerin Rojava'ya dair okudukları, düşündükleri, Rojava'da daha çok Türkiye ve Türkiye'nin desteklediği Türkiye yanlısı silahlı gruplarla, genelde Suriyeli Araplardan ya da Türkmenlerden oluşan gruplar arasındaki çatışmalardır. Aralık 2024'e kadar süren mücadele bu şekildedir.

Rojava'da 13 sene boyunca bir taraftan Türkiye'nin savaş tehdidi, bir taraftan da daha sonra Suriye Milli Ordusu adıyla adlandırılan silahlı gruplar ve YPG güçleri arasında çatışmalar yaşandı. YPG'nin daha sonra SDG ismini aldığı, kontrol altında olan Arap bölgesindekileri ordusuna katarak ve Suriyeli radikal Araplar ve Türkmenler arasındaki çatışma ve 2012'den itibaren 2016, 2018 ve 2019'da Afrin ve Serêkaniye'nin kaybına rağmen, Rojava nispeten Suriye'nin geri kalanına göre, rejim altında olan bölgelere ya da muhaliflerin kontrolü altında olan bölgelere göre istikrarlı bir yerdi. Rojava daha çok savaş üzerinden bilinmesine karşılık, istikrardan ötürü Suriye'nin geri kalanından çok fazla göç almış bir yerdi. Hem su hem de petrol kaynaklarının burada olması, SDG kontrolündeki bölgenin önemli bir gelir kaynağını oluşturuyordu.

Rojava'da kurulan özerk idare, demokratik bir özerk idare olmasa dahi zaman içerisinde büyük ölçüde yerelleşti. Bu idare hukuki, kültürel ve sivil alanlarda, ekonomik olarak da insanların yiyip içmesi anlamına geliyor. Rojava, nispeten diğer yerlerle karşılaştırıldığında daha istikrarlı bir rejim kurulabildi. Aynı zamanda bu altyapı sayesinde Suriye'de ne olduğundan çok haberdar değildik. Suriye içerisindeki Kürt-Arap, Kürt-Türkmen çatışmaları, husumetleri, 6 Aralık 2024'te Esad'ın düşürülüp yerine Ahmet El Şara getirilene kadar bölgeden uzakta tutulabildi.

Bu gelişme, uluslararası bir aklın, koalisyonun projesiydi. Yeni Suriye projesi, Gazze Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve yeni Ortadoğu projesindeki temel dinamiklerden olan İsrail'in güvenliği, İran karşıtlığı ve yeni

kurulacak Suriye için yapılan tasarı, Irak gibi federalist yapı olmayan bir Suriye'yi içermekteydi. Yine yeni Ortadoğu'yu tasarlayan ABD, İsrail, Körfez ülkeleri, AB ve Türkiye'nin de olduğu geniş koalisyon tarafından yeni Suriye için federalizm bahis dışı tutulurken, Irak gibi olmayan bir Suriye tasarlanırken, yine Suriye'nin nüfus çoğunluğunun Sünni Araplardan oluşması sebebiyle Sünni bir başkanın, radikal ya da daha ılımlı, toplumun büyük kesiminde meşruiyet ve kabul edilebilirlik sağlayacağı öngörülmüş ve diğer Müslüman olmayan ya da azınlık olan gruplar içine Kürtleri de dahil etmiş durumdalar. Çünkü 30 Ocak Antlaşması'yla Suriye'de Kürtler de bir azınlık konumuna indirilmiş durumdadır. Kürtlere belli azınlık hakları tanınacak.

Böylece Esad yönetimi devrildikten ve yerine Şara geldikten sonra, Rojava'ya ya da SDG'ye karşıtlık yapanlar ile Rojava yönetimini merkeze entegre etmek isteyenler arasına Türkiye ve Türkiye'nin desteklediği gruplara Şam yönetimi de eklendi. Şam yönetiminin mobilize ettiği kitlelere Suriye toplumu da eklendi. Özellikle Halep'teki savaş esnasında gerek medya üzerinden gerekse de gösteriler üzerinden Suriye'nin geri kalanında çok ciddi bir SDG bölgesi karşıtlığı oluştu. Suriye'nin üniter bir yapı olması, SDG'li ya da SDG'siz tüm Kürtlerin merkeze entegre olması gerektiğine dair ciddi bir mobilizasyon vardı. Bu esnada da Türkiye'deki çözüm süreci 2012-2015 arasında olduğu gibi, YPG ve Şam arasındaki müzakerelerin gidişatına endekslendi.

Şam, SDG arasındaki mücadelede tarafların argümanları, neydi? Şam yönetimi, çok açık bir şekilde eski rejimle, Esad rejimiyle arasına bir fark ve bir kopuş koymak istiyor. Eski rejim, Kürtlere dair *'Kürtler buranın asli unsuru değildir, Kürtler buranın yerli halkı değildir. Kürtler, 1925 sonrası özellikle Cezire bölgesindeki, Kuzeydoğu Suriye'deki Kürtler Türkiye'den gelmiştir,'* şeklinde iddialarda bulunuyordu. Baas Partisi'nin Kürtleri vatandaşlığa almamasının altında yatan temel argüman buydu.

Şara rejimi ise baştan itibaren *"Kürtler buranın asli unsurlarıdır. Kürtler, bu toplumun herkes gibi birer parçasıdır, ama herkesten daha fazlasını istememeliler. Ne ayrı bir ordusu olmalı ne ayrı bir güvenlik gücü olmalı. Bütünüyle merkezi rejime, merkezi kurumlara, merkezdeki kurumlara entegre olmalılardır,"* dedi. Onun dışında Suriye basınında ve Arap basınında da yaygın olarak SDG'nin Esad'la, eski rejimle işbirliği yapmış olduğu, SDG'nin yabancı bir güç olduğu, Suriyeli bir güç olmadığı, İsrail yanlısı olduğu ve Suriye'nin güvenliğine tehdit oluşturduğu gibi argümanlar vardı. Kürt meselesinin emperyalizmle, güvenlik meselesiyle ilgili olduğu çokça yazıldı, medya, Suriye'nin İletişim Bakanlığı ya da diğer bakanlıklar yoluyla topluma pompalandı.

SDG tarafının talebi ise oldukça muğlaktı. Suriye'deki Kürt kamuoyu bu muğlaklığın bir an önce ortadan kaldırılmasını ve SDG tarafının taleplerinin netleşmesini istiyordu. Rojava'daki siyasi aktörlerin ve Kürt kamuoyunun ortak olarak dilediği taleplerde ademi merkeziyetçilik, hem Suriye'nin geri kalanıyla eşit vatandaşlık hem de Kürtlerin kolektif iradesinin tanınması ve bunun yanında silahların entegrasyonu, sivil kurumların korunması meseleleri vardı.

10 Mart 2025 mutabakatından sonra günahıyla, sevabıyla geçen bir 10 aydan sonra 6 Ocak 2026'da bir kırılma noktası olarak İsrail'le Suriye Merkezi Hükümeti'nin, Şara'nın yapmış oldukları anlaşma sonucunda 10 Mart 2025 mutabakatında büyük ölçüde SDG lehine olan taleplerin, yavaş yavaş geriye düşmesi, dünyadaki ve Kürdistan'ın birçok yerindeki Kürtlerin yaşadığı hayal kırıklığı, moral bozukluğu ve Suriye'dekilerin de karşı karşıya kaldığı ciddi katliam tehdidi ortaya çıktı.

30 Ocak 2026 Antlaşması, mevcut koşullar içerisinde olabilecek en olumlu maddeleri içeriyordu. Kürtler kendi bölgelerine çekildiler. YPG güçleri tümenler şeklinde merkeze entegre edilecek, polis merkeze bağlanacak, yerel güçler ve sivil kurumlar, özellikle eğitim, hukuk ve diğer kurumlar, müzakere yoluyla yeniden düzenlenecek. Buradaki en önemli konulardan biri de özellikle Afrin ve Serekaniye'den zorla çıkartılanların topraklarına, yurtlarına, evlerine geri dönebilecekleridir. Bunların hiçbiri Suriye'de anayasal

güvenceye bağlı değil. Zaten mevcut hükümet geçici hükümettir. Rojava üzerine Türkiye'yi olduğundan daha güçlü bir aktör gibi görüyoruz. Fakat medyadan gördüğümüz kadarıyla gerek Fransa gerek ABD gerekse Suudi Arabistan, diğer küresel güçler ve ekonomik olarak Türkiye'den misliyle daha kuvvetli güçler, bilhassa Suudi Arabistan, bu süreçte ve 30 Mart 2026 mutabakatının tatbikinde önemli rol oynadılar gibi görünüyor.

30 Ocak Anlaşması, Suriye'deki Kürt meselesinin artık yeni bir aşamaya geçtiğinin tasdikidir. Rojava meselesi, artık daha fazla Suriye içi bir mesele olarak müzakere edilecek. Bu müzakere içinde Türkiye de var ama Suudi Arabistan'ın, Fransa'nın ve ABD'nin de arabuluculuğunda ya da gözlemi altında yapılacak bir müzakere ve mücadele ile devam edecek. Aynı şekilde çatışma ihtimali de çok yüksek değil. Çatışma olması için çatışma isteyen tarafların olması gerekiyor. Suriyeliler, Rojavalılar yaklaşık 15 sene süren çok yoğun bir savaştan çıkmış durumdalar. Ciddi bir göç, ciddi bir yoksulluk, ciddi mağduriyetler sebebiyle savaşma gücünü, arzusu ve niyeti her iki tarafta da oldukça az olarak görüyor. Şahsi kanaatim bu şekildedir.

Türkiye'deki çözüm süreci de Rojava'nın geçmiş olduğu ya da Suriye'deki Kürt meselesinin başka bir aşamayı geçmiş olmasıyla birlikte, Türkiye'nin bir gözü Suriye tarafında olacak ama daha fazla Türkiye içi tartışmalarla hemhal olacaktır.

Suriye'de Kürtler arasında baş siyasi aktör YPG, onun dışında Kürt partilerinin oluşturduğu ENKS var. Suriye'deki Kürt kamuoyunun taleplerine bakacak olursak, bilhassa Arap aşiretlerinin çok hızlı bir şekilde SDG yönetiminden çıkması, bölgede yaşayan insanlar için beklenmeyen bir şey değildi. O yüzden Arap aşiretlerini SDG altında tutmak için ekstra çaba harcanıyordu. Ama genel olarak Suriye'de, SDG bölgesi dışındaki Arapların, ocak (2026) ayından itibaren göstermiş olduğu Kürt karşıtı tepkiler, gösteriler ve gittikçe artan nefret söylemi, Suriye'deki Kürt kamuoyu nezdinde SDG'nin halkların bir arada yaşama arzusunun ve siyasi projesinin oldukça altını oymuş, toplumu da projeden yabancılaştırmış durumdaydı.

Bu noktada Suriye'de yaşayanların maksimalist talepleri olduğunu iddia etmiyorum ama önümüzdeki dönemde aydınlar, diasporada, Suriye'de ya da Rojava'da olanlar tarafından Kürtlere yönelik taleplerin öne çıktığı, daha şeffaf, daha gerçekçi, daha Suriyeli, daha kolektif iradeyi tanıyan bir hak izlenmesine yönelik taleplerin olacağı çokça yazılıyor.

Mesut Yeğen, bir konuşmasında Rojava effect (etkisi) diye bir tabir kullanmıştı. Rojava, nüfus ve yüzölçümü olarak en küçük parçadır. Fakat gerek 2011 ile 2025 arasındaki süreç ve yarı devletimsi ya da devlet yapısı gibi kurumsallaşma, gerekse çok hızlı artan ve ocak (2026) ayından itibaren yaşanan çatışma süreci, siyasi partileri de ve siyasi kamplaşmaları da aşan bir şekilde Kürtler arasında müthiş bir birlik ve ciddi bir ivme yarattı. Üzüntüsüyle, öfkesiyle, tepkiselliğiyle birlikte buna eşlik eden konferanslar vs. başka bir boyutuydu. Ama aynı zamanda, yalnızlaşma, Kürtlerin tek dostlarının kendilerinin olduğu, hiçbir müttefiklerinin olmadığı, uluslararası güvenin de yara aldığı bir sürece sebep oldu.

Rojava, eksiği, fazlasıyla birlikte özerk idarenin elindeki imkânları yanlış, eksik kullanması gibi bütün bunları göz önünde bulundurarak müthiş hacimli, böyle mitik, birazcık romantik bir gösterene dönüştü. Rojava'nın yaratmış olduğu bu etki hem Suriye'de hem de Suriye dışındaki Kürtlerin siyasallaşmasıdır. Suriye'de 2011 öncesine göre düşünülemeyecek genişlikte bir sivil toplum ve toplumsallaşmadan bahsedilebilir. Rojava için 2011 öncesine dönüş olmadığını, dönülmeyeceğini düşünüyorum. Rojava'da 2011 öncesine dönülmeyeceği gibi, Rojava effectinin mevcut Kürt siyasi zeminini de sallama, sarsma ve dönüştürme potansiyeli de var. Potansiyeller her zaman gerçeğe dönüşmüyor. Burada örgütlenme ve siyasi partilerin, siyasi grupların önemli bir payı var ama gördüğüm manzarayı bu şekilde tasvir edebilirim.

Bundan sonrası için savaş yorgunu olan ve 30 Ocak (2026) mutabakatını olumlu karşılayan, özellikle ateşkese ve bölgelerine çekilmiş olmalarından sonra Kürtlerin haklarına daha gerçekçi odaklanan, geçmiş döneme dair özeleştiri vermiş, yerel dinamiklerin daha belirleyici olduğu bir gelecek tahayyülü, arzusu, Rojavalılar, Suriyeli Kürtler, diasporada ve Rojava'da yaşayanlar için şu anda en çok konuşulan şeydir.

Bu gelişmelerin Türkiye'ye etkisinden kısaca bahsedecek olursak, Türkiye 2012 ve 2024 arasında Suriye'ye direkt müdahalelerde bulundu. Ama ondan önce de zaten Türkiye'nin Suriye'de eli hep uzundu. Türkiye, diğer bölgelerdeki, Irak'taki, Suriye'deki ve İran'daki Kürtleri kontrol etme görevini Şam'a, Tahran'a ve Bağdat'a havale etmişti. 2026'dan sonra, Türkiye'de eski yönteme yine bir dönüş olacağını, Türkiye'nin dolaylı olarak bölgeyi kontrol etmeye çalışacağını düşünüyorum.

Şu anki Türkiye, 2012 öncesi Türkiye'si değil. Kısa vadede Türkiye'nin Suriye'deki gücü, Suriye hükümeti ve ordusu üzerinde çok ciddi artmış durumdadır. Çünkü Türkiye'nin desteklediği Suriye Milli Ordusu, şu anda Suriye ordusunun da bir parçasıdır. Toplumsal, askeri ve siyasi olarak da gücü artmış bir Türkiye, dolaylı olarak Suriye meselesini, Suriye'deki Kürtlerin ve Rojava meselesini delege edecek. 30 Ocak (2026) sonrasında etmeye de başladı.

PROF. DR. MİTHAT SANCAR - DEM PARTİ MİLLETVEKİLİ

Hepiniz hoş geldiniz ve hepinizi selamlıyorum. DİTAM'a da bu konferansı düzenlediği için teşekkür ediyorum. Olayların ve duyguların yoğunlaştığı dönemlerde bu tür konferanslar çok değerlidir, ama konuşmak da o kadar kolay değildir. Biraz da konumumu esas alarak söylüyorum. Acaba ne ile başlasam diyordum?

Bu tür akıcı, rahat bir konuşma yapma şartlarının olmadığı zamanlarda genellikle edebiyata sığınmayı tercih ederim. Ama aklıma gelenler bugünkü konuşmamı kolaylaştıracak referanslar olmadı. Mesela Mevlâna'nın Yeni Şeyler şiiri, yeni şeyler söylemek o kadar kolay değil, düne ait ne varsa, dün de bırakmak lazım, diyor. Ama dünle bugün arasındaki ilişki de o kadar kesin, birbirinden ayrılacak bir nitelikte değil. İyi şeyler anlatayım, moral yükselsin diye böyle bir tablo çizeyim istiyorum ama orada da Melih Cevdet'in Yalan şiiri de söyleyebilirsiniz ama bir sınırı olduğunu da hatırlatıyor. Peki, felsefe yardım edebilir mi? Felsefe şu şartlarda iyi. Bitirirken eğer kendi sözlerimle tamamlayabilecek bir kurgu yapmamışsam, bir şaire atıf yapacağım. Felsefe fena bir başlangıç olmayabilir; iyi bir başlangıç olabilir.

Sorokin'in yıllar önce okuduğum Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri kitabı var. "Acaba bunalım çağında mıyız?" sorusunu da sorarak ve cevaplayarak atıf yapmak lazım. Bir çağın adını koyma meselesi var. İçinde bulunduğumuz dönemin adını koyma ihtiyacımız var; bu doğru. Bu bir kriz çağı ya da bir kriz dönemi olarak nitelendirilebilir. Ama belirsizlikler dönemi ya da geçiş süreci olarak da nitelenebilir. Bunlardan hangisini seçersek seçelim, birbirine benzer etkiler doğururlar. Geçiş sürecinde bu kriz olarak yorumlansa da, başka türlü adlandırılsa da, "şeylerin doğası daha çıplak görünür". Bu sözü de bir başka düşünürden alıyorum. Onun üzerine de uzun yazılar yazmış, çok da iyi anılmayan bir yazar, düşünür Arşimet. 'Olağanüstü şartlarda olayların ve şeylerin doğası daha çıplak hale gelir.' Doğrudur.

Peki bu çıplaklık bize ne fayda sağlar ya da nasıl bir etki yaratır? Yüzleşme imkanlarını artırır. Şeylerin doğası çıplaklaşınca yüzleşebiliriz. Yüzleşince gerçekliği daha iyi adlandırabiliriz, tanımlayabiliriz, kavrayabiliriz ve kavramsallaştırabiliriz. Bu o kadar kolay bir iş değil. Ciddi bir emek gerektiriyor. Alternatifinin de gerçekliğe bakmaktan kaçmak olabilir. Gerçekliğe gözünü kapatmak ya da gerçeklikten yüzünü çevirmek olabilir. Bu, hayal kırıklığı, öfke ve benzeri duyguları yükseltir ve nihayetinde kendine kapanma gibi bir sonuç da doğurur. Bu bireysel düzlemde böyle olabileceği gibi, toplumsal düzlemde de bu şekilde tecelli edebilir. Bireyler için kendi içine kapanma, daha çok olaylarla, gidişatla ilgilenmek yerine duygularıyla hareket ederek, duyguların niteliğine, türüne göre mesela öfkeyi yatıştıracak yöntemler arayışına girmeyi teşvik edebilir. Örneğin bütün olan bitenden sorumlu adresler aramak... Kadim bütün inançlarda ya da topluluklarda kurban ya da günah keçisi ritüeli de vardır. Rahatlamak istiyorsanız, sorumluluğu kendinizde aramak ya da gelecekte sorumluluk üstlenme fikrini yükseltmek yerine, öfkeyi bir yerlere yönlendirmek... Bunların hiçbiri sağlıklı değil. Yol bulmayı sağlamaz. Görevimiz, her birimizin, burada bir araya gelenlerin görevi, bir yol bulma çabasına katkıda bulunmaktır.

İki başlığı ele alarak, kısa değerlendirmelerle özet yapmaya çalışacağım. Biri Türkiye'de yaşanan süreç, diğeri de Suriye'deki gelişmeler, Rojava'nın durumudur. Yine burada birkaç ay önce bu süreçle ilgili beklentileri iyi tanımlayabilmek ve düzenli yönetebilmek için sürecin niteliğini iyi kavramak gerektiğini, dünya süreçlerinden farklıdır diye anlatmıştım. Başka arkadaşlar da anlatıyor. Beklentiler burada kendi isteklerimizle gerçeklik arasındaki mesafenin açılmasını sağlayacak bir yol izleyebiliyor. Türkiye'deki süreç Kürt sorununu şiddetten ve silahtan arındırıp hukuksal ve siyasal zemine çekme şiarıyla, anlayışıyla başladı.

Öcalan'ın 27 Şubat 2025 tarihindeki çağrısı tam da bunu ifade ediyor. Öncelikle Kürt sorununu çözmek, toptan ve birden hemen bir çözüm yaratmak değil, Kürt sorununu silahtan ve şiddetten arındırarak hukuksal ve siyasal zemine taşımak ve çözüm yollarının burada oluşmasını sağlamak... Çağrının bir başlığı var. Barış ve Demokratik Toplum. O nedenle yeni şeyler söylemek zor. Barış, çatışmayı bitirmek, demokratik toplum da çatışmayı yaratan sebeplerle birlikte ülkenin bütünü için kalıcı bir barışı mümkün kılacak düzenlemeler yapmak. Kürt sorununda çözümün yolunu açmak, bu yolda adımlar atmak, Türkiye'nin bütününde de demokrasiyi güçlendirecek ya da yeni bir tanımla inşa edecek temelleri yaratmak. Bu yeni tanımla demokrasiyi temellere oturtmak derken de kastettiğimiz esas olarak yerel boyutuyla güçlendirilmiş bir demokratik model, yani demokrasi modeli. Burada yerel demokrasinin özel bir yeri olduğu açık.

İkincisi, çoğulculuk bir söz olarak değil, gerçekten eşit yurttaşlığa dayalı, özgürce yaşamın, kimlikler ve inançlar için sağlanacağı bir demokratik hedef olarak belirlenebilir. Ama görünen o ki, süreçten beklentiler bazen bazı kesimlerde çok yüksek tutuluyor. Hem çatışmanın bitmesini hem de Kürt sorununun hemen ve birden çözümünü sağlayacak büyük gelişmelerin yaşanması bekleniyor. Bu beklentinin bu sürecin doğasıyla uyumlu olduğunu söylemek zor, ama bu amacın korunması gerektiği, bu hedefin değerli olduğu da açık. Bunu bir kenara bırakmak gerekmiyor. Ama sürecin işleyişini kavrayabilmek için de bunlar arasındaki ilişkiyi iyi kurmaya ihtiyaç var. 15-16 ay oldu. Bu yolda yürünüyor ama yavaş yürünüyor.

Silah bırakma çağrısı, örgütün kendini feshetme kararı, daha doğrusu 27 Şubat 2025 çağrısı üzerine PKK'nin kendini feshetme ve silah bırakma kararı alması önemli bir dönemeçti, ama bu silah bırakma sürecini tamamladığımız ya da bu kararla silahsızlanma sürecinin entegrasyonla birlikte gerçekleştiği anlamına gelmiyor. Silahların bırakılması, tamamen devre dışı kalması; bununla birlikte, entegrasyon kelimesi de yeniden bütünleşme kavramı da kullanılabilir. Uzun bir süreçtir ve bir sürü hukuksal düzenleme, siyasal adım gerektiriyor. Bu konuda henüz atılmış bir adım yok.

Meclis komisyonunun çalışmaları önemli, ama orada beklenen şey ortak raporun yazımı. Ortak rapor muhtemelen bu ay içinde yazılacak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulacak. Sonra da yasal düzenleme rapordaki perspektifle Meclis gündemine gelecek. Orada olağan yasama süreci ve mekanizması işleyecek. Bunun önemli bir tartışma yaratacağı, daha doğrusu önemli bir tartışma konusu olacağını tahmin etmemiz zor değil. Gerçekten amaç iyi tanımlanmalı ve orada ısrarcı olmalı. O amaç da şu: Kürt sorununu silahtan ve şiddetten arındırmak. Bu, sadece tek başına, tek ayaklı bir yaklaşımla olmaz; aynı zamanda siyasetin, demokratik siyasetin en geniş şekilde özgürleştirilmesini gerektirecek şartlarla yürütülmesi gerekiyor.

Silah bitiyorsa, şiddet bitiyorsa, yerine siyaset geçecek. Şimdiye kadar siyasi amaçlarını silahla gerçekleştirmeye çalışanların silahla birlikte amaçlarını da bırakacaklarını beklemek hem mümkün değil hem doğru değil hem de gerçekçi değil. Bu amaçları siyasetle, demokratik siyasetle, hukuk zemininde gerçekleştirme mücadelesini yürütebilecekleri hukuksal şartların yaratılması gerekiyor. Bu aşamanın eşiğindeyiz. Önemli bir aşama. 41 yılı aşan, 42 yılı yaklaşan bir çatışma dönemi yaşadık ve pek çok alışkanlığımız, pek çok refleksimiz çatışma döneminin şartlarına ve olgularına göre şekillendi. İster örgütün taraftarı veya mensubu olsun, ister muhalifi ya da hasmı olsun. Hiç kimse bu olguyu dikkate almadan siyaset yapacak durumda değildi, yapmadı, esas olarak olmadı. Bu olgu adı konulsun, konulmasın, hem kitlesini, mensuplarını hem karşıtlarını da ciddi bir şekilde etkileyen önemli bir referans olarak duruyordu. Bu olgunun devre dışı kalacağı eşikteyiz. Herkes sadece taraftarı ve mensup olanlar değil, karşı ve hasım olarak yaklaşanlar da yeni dönemi bu zeminde ve bu çerçevede kavramaya çok hazır görünmüyor. Kolay da değil. Objektif bakan herkes, bunun birden dönüşmesini beklemez. Beklemesi de zaten gerçekçi olmaz. Ama bu gerçeklikle

yüzleşmemiz gerekiyor. Bunun ne anlama geldiğini de idrak etmek için konuşmamız, yazmamız, tartışmamız, siyaset yapmamız, toplumla iletişim içinde olmamız gerekiyor.

Ne anlama geliyor? Bundan sonrası bir çözümün inşası, barışın kalıcılaşması aşamasıysa, herkesin ve toplumundaki her kesimin sorumluluğu daha açık ve ağır bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu iki hedefi gerçekleştirmek, çözümün temellerini oluşturmak ve barışı kalıcı hale getirmek konusunda sorumluluk toplumun her kesimine yayılıyor. Bunun farkına varma konusunda eksiklik var. O nedenle bir bocalama yaşanıyor. Bir boşluk hissi belli kesimlerde oluyor. Bu duygular, geniş kesimlerde de yaşanıyor olabilir, ama Kürt sorununda sebepleri, neden böyle bir aşamaya geçildiği konusu uzun uzun açıklandı.

Mesela Öcalan'ın ve PKK'nin bu kararlarının gerekçelerinin neler olduğu konusunda açıklamalar yapıldı. Değerlendirmeler de bunun üzerine geldi. Böyle bir karar var ve bu karar bizleri, sadece örgütü değil, örgütün taraftarlarının mensupları değil, hepimizi bir bütün olarak Kürt toplumunu, ama daha fazlası, bütün Türkiye toplumunu çok tarihi bir dönemece getirip yerleştiriyor. Ezberlerle ve alışkanlıklarla hareket edince geldiğimiz yer, eğer çözümde yol aldığımız duygusu yaratmıyorsa, diğer duygular dünyasına kaçma eğilimini de güçlendiriyor. Öfke veya hayal kırıklığı, bireysel çözüm arayışları ve başka duygular ön plana çıkıyor. Oysa çok güçlü bir kolektif bilinçle ve sorumlulukla hareket etme zamanıdır. Münazara, müzakere, diyalektiği ya da karşıtlığı anlatmaya çalışıyorum. Münazarada karşı tarafı alt etme hedefi, anlayışı var. Müzakerede ise birbiriyle diyalog kurma, birbirini dinleyerek yol oluşturma arayışı esastır. Hatta bir tür sanat diyoruz.

Bu sadece bir masa etrafında cereyan eden bir süreç olarak görülemez. Hepimizin birbirimizle müzakere etmesi, dinlemesi ve birbirine sözünü yol açma amacıyla söylemesi gerektiği bir zamandayız. Duyguların öfkeye ve oradan kendine kapanmaya akmasına karşılık, anlaşılmayan, anlaşılabilir yanlar var; ama anlama ve anlayışla karşılama, onaylama anlamına gelmemeli, gelmez ve oradan çıkmanın yollarını da birlikte oluşturma gibi bir meselemiz olduğunu her zaman aklında tutma ihtiyacını önümüzde tutuyor.

Suriye'de ve Rojava'daki duruma gelince, Rojava'da bir model, bir deneyim var. Önemli bir fikriyat. Ortadoğu'da bir arada yaşamın eşit, özgür şartlarda güvence altına alınacak modellerle Ortadoğu'da çatışma ve düşmanlığın önüne geçilebilir. 1916'da Sykes-Picot, bunun tersini yaptı. Sikes-Picot'ta olan şey Kürtlerin inkârı ve yok sayılması üzerine bir Ortadoğu düzeni kurmaktı. Bunun yarattığı sonuçlar arasında kimliklerin kendi duvarlarını yükseltmesi, mezhepçilik de dahil olmak üzere ırkçılık, milliyetçilik ve benzeri akımların daha güçlü var olacağı bir zemindi.

Çatışma da huzursuzluk da 110 yıldır devam ediyor. Şimdi bunun önüne geçme zamanı. Kimliklerin, inançların bir arada, eşit bir şekilde yaşayacağı, sınırların resmen kalkmayacağı ama fiilen önemsizleşeceği bir Ortadoğu düzeni, Rojava'da denendi ama reel şartlar ve güç dengeleri dolayısıyla arzulanan noktaya gelmeden başka bir aşamaya geçildi. Ama bu aşamanın da çok büyük hayal kırıklıklarıyla karşılanması gerçekçi görünmüyor. Sanki ortada büyük bir mağlubiyet var. Fikriyatın çöktüğü, bu modelin geçersiz kaldığı şeklindeki değerlendirmeler hem gerçekçi değil, açıkçası, hem de tehlikelidir. Aksi bir mantıkla ne olabilir? Sorusunu sorarak bırakıyorum.

Ortadoğu'da ve yaşadığımız ülkede de bu çatışma zemininin devam edeceği, herkesin kendine çekildiği bir yaşam modeli hiç kimseye özgürlük de güvenlik de getirmeyecek. Özgürlüğü de güvenliği de bir arada sağlayacak bir fikriyat olarak Rojava'da denenen ve şu anda da yıkıldığını söyleyemeyeceğimiz model hala en önemli alternatiftir. Bana göre ister yakın zamanda ulaşmak zor olsun, ister orta vadede daha kolay olsun, fark etmez, bu hedeften asla vazgeçmemek gerekiyor. Burada Kürt siyasal alanının bir bütün olarak böyle

bir modele öncülük etmesi, başta Kürt siyasi hareketi olmak üzere, ayrıca önemle üzerinde durulması ve sahiplenilmesi gereken bir durumdur.

Yıllar önce Barcelona'da, Katalan bölgesindeki bir anekdotu aktarayım. Ortadoğu, demokratik ulus, ne derseniz deyin, kavramlar önemli değil, eşit ve özgür bir şekilde birlikte yaşama modeli için konuştuğumuz ve siyasette olmayan akademisyenler, bu çok iyi bir model; niye bunu İspanya'da düşünmüyoruz diye sonradan yazılar da yazdılar. Ortadoğu için huzur, özgürlük, güvenlik bakımından çözüm modeli esas olarak bu olmalı. Yapmamız gereken, eksikleri, pratikte yanlışları bir ders olarak görmek ve bu dersi göz önünde bulundurarak, geliştirmektir. Hem fikir düzeyinde hem de pratikte bunları düzeltecek yollar aramak.

Kürtler için bugüne kadar kullanılan parolaların vs. artık bunların hiçbir geçerliliği yok. Bunu abartılı bir hayal kırıklığının öfkeyle birleşmesi sonucu ortaya çıkan ruh hali diye niteliyorum. Bunu politik olarak savunanlar bu havayı körüklüyor. Böyle bir yaklaşımı, duygu dünyasını kendi politik programları ve hedefleri açısından bir fırsat olarak gören kesimler de var. Bu modelden çok farklı, kimlik temelli kapanma esasına dayalı bir anlayışla hareket edenlerin Kürtler arasında yaygın görülen hayal kırıklığını ve belli ölçülerde öfke ortamını körükledikleri kanısındayım.

Yeni bir eşikteyiz. Bu eşik, Türkiye için de Suriye için de önemli bir eşiktir. Bunların birbirine etkileri olacağı da açık. Bu yeni eşik, öyle karamsar olmamızı gerektirecek bir potansiyel içeriyor da değil. Tam tersine, son gelişmelerde duygularla birlikte bilincin devreye girmesiyle Kürt siyasal öznelik hâlinin çok daha derin veya daha geniş boyutlarla canlandığı bir dönemdir. Öyle bir eşikteyiz ki Kürtlerin siyasal özne olma ve belki de toplum olarak siyasal öncülük yapma imkânlarının da farkına varılmasını sağlayacak bir zemin var. Bu önemli bir kazanımdır.

Türkiye'deki süreç için esas olan şiddetten hukuksal ve siyasal zemine geçmek, Kürt sorununda silahtan siyasete, şiddetten hukuka geçmek, Suriye'de de savaştan müzakere ve diyaloğa geçmek, diplomasiye ve siyasete geçmektir. Burada bir bütün olarak Kürtlerin ve birlikte yürüdükleri diğer halkların ortak siyasal platformları veya formları ciddi bir birikime sahip ve bu birikimi de bir şekilde hayata geçirecek yolları yaratma konusunda da güçlü bir irade var. Bu iradeyi gölgelemek ya da kendi iradesinin gücünü görmezden gelecek akışlara kapılmak önümüzde bir tuzak gibi duruyor.

Suriye'de bir yenilgi-zafer ikilemi içinde olayları ele alıp yenilgiyi Kürtlere fatura etmek ya da yazmak gerçeklikle uyuşmadığı gibi var olan imkânların da kullanılmasını perdeleyecek, onları görmeyi engelleyecek bir ortam yaratır. O nedenle, daha iyisi mümkündü, keşke olsaydı, niye olmadı gibi değerlendirmelerin yapılması son derece anlaşılır. Ama bu değerlendirmeleri yaparken daha iyisi imkânsızlaştığı gibi bir kabulle veya duyguyla hareket etmemek gerekiyor. Gelinen yer, Suriye'de bu kapıların açık durduğu eşikten geçme imkânlarının da ciddi bir biçimde mevcut olduğu bir dönemdir.

Son olarak 1916'da yeni Ortadoğu düzeni oluşurken temel mesele Kürtler ve Kürdistan'dı. Ortadoğu düzeni oluşurken değişen bir şey yok, aynısıdır. Mesut Yeğen'in ayrımı önemlidir. Statü, kimliklerin tanınması, özgürlük, eşit bir arada yaşam, bunların hepsi önemlidir. Suriye'deki gelişmeler, en küçük parça ve nüfusu en az olan bölgeydi, ama şunu gösterdi. İster İran'da yaşanacak gelişmeler olsun ister Türkiye'deki süreç olsun. Yeni Ortadoğu düzeni Kürtlerin varlığını ve özgürlüğünü tanımadan oluşturulmak istenirse, bu bölgeye çatışmadan başka bir şey getirmez. Halklara da sürekli bir teyakkuz halinde ve huzursuz bir yaşam dışında bir şey vadetmez. Eğer bu bölgede ister jeopolitik kavramlarla, istikrar, ister siyaset felsefesi, siyaset bilimi içinden birlikte, barış içinde, bir arada yaşam olsun veya huzur diyelim, bunların temel şartı Kürtlerin varlığını

ve özgürlüğünü tanımaktan geçer. Ortadoğu'da da yaşadığımız ülkede, Türkiye'de de bunu görmek ve görülmesini sağlamak şu an en önemli sorumluluktur.

Cemal Süreya'nın Yarımada şiirinin o 2-3 dizesi çok güzeldir. Bu tür konuşmaları çok iyi ifade ediyor. Cemal Süreya diyor ki: "Biz yeni bir hayatın acemileriyiz." "Biz yeni bir dönemin, yeni bir hayatın acemileriyiz. Bütün bildikleri yeniden biçimleniyor. Şiirimiz, aşkımız yeniden. Son kötü günleri yaşıyoruz belki. İlk güzel günleri de yaşarız belki. Kekre bir şey var bu havada. Geçmişle gelecek arasında. Acıyla sevinç arasında. Öfkeyle bağış arasında."

Biz savaşla barış arasında, ölümle yaşam arasında barışı ve yaşamı seçiyoruz ve burada yürüme konusunda bir tereddüt gösterme lüksümüz, hakkımız hiçbir şekilde yok.

MODERATÖR - DR. SELİM ÖLÇER

Üç değerli konuşmacıyı dinledik. Tabloyu son derece net anlattılar. Bizlere de kırgınlıklarımızı, burukluklarımızı içimizde barındırarak ama bunları dışarıya yansıtmadan, öfkesiz, sükûnet ve suretle mücadelemizi, kimliğimizi sonuna kadar savunmamıza yardımcı olacak hareketleri yapmamızı tavsiye ettiler. Yeni bir durum var. Hepimiz bunun farkındayız ve bu durumun gereklerini yaparken silahsız yeni durumu konuşarak, tartışarak savlarımızı sonuna kadar ileri sürerek açmamızı tavsiye ettiler. Bu tavsiyeler çok değerlidir.

Bundan sonra salondan birkaç konuşmacıdan söz ve soru alacağım. İl söz Sayın Vahap Coşkun'un.

SORULAR/KATKILAR

DOÇ. DR. VAHAP COŞKUN- AKADEMİSYEN

Düşündüklerimin hemen hemen hepsini hocalarım ifade ettiler. Çözüm sürecine dair Mesut Hoca'nın ve Seda Hoca'nın çizdiği çerçeveye katılıyorum. Türkiye'nin bu çözüm sürecine başladığında iç siyasetin ötesinde bölge politikasında iki temel hedefi vardı. Bir tanesi PKK'nin Türkiye'de silahsızlandırılması, diğeri ise SDG'nin kendisinin istediği bir kıvamda Suriye rejimine entegre olmasıydı. 30 Ocak 2026 Antlaşması'yla ortaya çıkan tablonun Türkiye'nin isteklerini ne kadar yansıttığı tartışılabilir, ama Türkiye, uluslararası mutabakata uyan bir tavır sergiledi. Bunun Türkiye'de çözüm süreci için yeni bir ivme yaratacağı kanaatini taşıyorum.

Türkiye'de çözüm sürecinin başından itibaren şöyle bir problem var. Çözüm süreci, daha ziyade elitler arasında bir mutabakat olarak yürütülmeye çalışıldı. Bu şekilde belirli bir aşamaya geldi. Ama bundan sonraki süreçte sürecin toplumsallaştırılması bir zaruret olarak karşımıza çıkıyor. Toplumsallaştırmak derken, sürecin harala gürele tartışılmasını ifade etmiyorum; iki şeyi kastediyorum. Bunlardan bir tanesi sürece yönelik itirazların azaltılması, diğeri ise sürece yönelik olan güvenin artmasıdır.

İki şekilde yapılabilir. İlki, sürecin aktörlerinin kendi gruplarına, taraftarlarına, tabanlarına süreç konusunda daha yoğun bir ilişki içerisine girmesidir. İktidar partisinin bugüne kadar özellikle bundan kaçındığını belirtmek lazım. Belki bundan sonra yapabilirler. İkincisi ise somut birtakım adımların atılmasıdır. İki temel husus burada çok belirleyicidir. Bunlardan bir tanesi Demirtaş'ın serbest bırakılmasıdır. Bu mesele artık salt bir hukuk meselesi değil, artık bir eziyet meselesine dönüşmüş bir durumda. Demirtaş'ın serbest bırakılması hukukun gereği olmasının ötesinde, siyasetin de bir gereğini ifade ediyor. Diğeri ise artık kayyum uygulamalarının, kayyum gölgesinin siyasetin üzerinden kaldırılmasıdır. Sadece bu iki adımın atılması bile önemli derecede sürece katkının artmasını sağlayabilir.

Kürt sokağındaki kırılma ile Kürt siyasal karar alıcıları arasındaki kırılma düzeyi arasında bir farklılık var. Sokaktaki kırılma çok sert bir kırılmadır. Hem Batılılara ve ABD'lilere yönelik bir kırılma, hem Türkiye'de bu olayın meydana gelmesinden ve bunun ele alınışından dolayı iktidara ve Türk kamuoyuna yönelik bir kırılma, hem de SDG ve SDG deneyimine yönelik bir kırılma sokakta çok net, çok çarpıcı bir şekilde var. Bu duygusal olarak normal, ama siyasal karar alıcılar bu meseleyi biraz daha rasyonel olarak ele almalı ve bunun üzerinden bir siyaset inşa etmelidir. Duygular önemli ama aynı zamanda buradaki temel rasyonel resim çizip bunun üzerinden siyaset yürütmek daha doğru olur.

KATILIMCI-2

İnşaat Mühendisleri Odası üyesi ve Emeklileri Meclisi Sendikası aktivistiyim. Öncelikle sayın konuşmacıların bütün tavsiyelerine katılıyorum. IŞİD kalıntısı Suriye Şara hükümeti, Kürtlerin nabzını test etmek için Kobani'yi ablukaya aldığını, katliamlar, tahribatlar yaptığını gördük. Ortadoğu'da, Türkiye'de ve Avrupa ülkelerindeki Kürtler ve Kürt dostları kararlı bir irade ortaya koyunca, bugün Suriye rejimiyle bir mutabakat sağlandı. Ancak her şey bitmiş sayamayız. Her zaman Kürt ve Kürt dostları tüm kıtalarda aynı heyecanla Suriye'deki kazanımlara sahip çıkmalı. Her zaman bu ülkede Türk ve Kürt kardeşliğini savunuyoruz. Evrensel değerler içinde hak, hukuk, adalet, insan haklarına saygılı, demokratik bir ortamda kardeşçe yaşamayı istiyoruz ve bunun için mücadele ediyoruz. Bu ülkenin potansiyelinde hepimize yetecek kadar

kaynak mevcuttur. Sosyal adalet, milli gelirin eşit dağıtılmasıyla derinleşen haksızlıklar kaldırılabilir. Huzurlu bir ülkede kardeşçe yaşayabiliriz.

KATILIMCI-3

Bu süreç, Kürt meselesinin çözüleceği bir süreç değil, Kürt meselesinin silah ve şiddetten azad edilmesi sürecidir. Bu bakımdan bu süreci başından itibaren en güçlü bir şekilde destekledik. Çünkü bizler, sivil toplumdan gelen, demokratik siyaseti esas alan insanlar olarak silahın ve şiddetin devreden çıkıyor olmasını güçlü bir şekilde ifade ettik. Şiddet bir dönem sonra özellikle Kürt meselesini terörize eden, kriminalize eden bir etki de gösteriyordu. Bunu da görmemiz gerekiyor.

Suriye ilişkisinin sürece dolaylı değil, direkt bir etkisi olduğunu özellikle bir iki hafta önce duygu olarak yaşadık. Suriye'deki gelişmeler bizde çözüm sürecinin de bittiğine dair bir duygu kırılması da yarattı. Ama Suriye'deki anlaşmanın olabilecek en iyi anlaşma olduğu düşüncesindeyim. Belki de bu anlaşma ve bu gelişen şartlar özellikle hayrımıza da olmuştur. Önümüzdeki dönemlerde Suriye'de ütopik taleplerden ziyade, Kürt haklarına dönük talepler daha da yoğunlaşacak. Suriye'de başından itibaren geniş kapsamlı bir Kürt-Arap çatışmasının yaşanabileceği ihtimalini daha az görüyordum. Çünkü uluslararası aktörler ve bölgesel aktörler bugün itibarıyla Suriye'de istikrar arzu ediyorlardı. Arzu edilen istikrar, çıtası Kürtler açısından alabileceklerinin veya hayal ettiğimizin daha aşağıda oldu. Suriye'de de facto elde edilen durumlardan ziyade özellikle Kürtlerin daha önce yaşadıklarıyla mukayese edilmesi gerekir. Çünkü Suriyeli Kürtler, bir bakkal dükkanı bile açsa mutlaka bir Arap kimliği üzerinden açıyordu. Suriyeli Kürtlerin önemli bir kısmının ecnebi sayıldığı bir dönemdi. O açıdan önceki dönemle mukayese edilmesi gerekir. Gelinen durumda önemli birtakım kazanımları ihtiva eden bir durum da var. Kürtler bugün talepleriyle Haseke'ye vali atıyorlar. Kobani'de birtakım düzenlemeler yapılıyor. Bu anlamda bütün bu gelişmeler bir hayal kırıklığı değil, Kürtler arasında bir duygudaşlığı, bir milli hassasiyeti de yarattı.

KATILIMCI-4

Son günlerde üç kavram çok fazla kullanılıyor. Tehdit, kaybetme ve kazanma. Kürt bağlamında bu üç kavramla ilgili düşüncemi özet olarak ifade etmek istiyorum.

Ortadoğu'da Kürtler hiçbir zaman ne geçmiş ne de gelecekte bir tehdit değil. Günümüz dünyasında her şeyi güç üzerinden değerlendirmeye kalktığımızda, Kürtlerin askeri, ekonomik ve siyasi anlamda bölge ülkelerine tehdit olma şansı yok. Zaten böyle bir niyetleri de yok. Ama bölge ülkeleri niye bunu sürekli bir tehdit olarak topluma yansıtmaya çalışıyorlar? Çünkü bu devletler halklarına yoksulluğu, eşitsizliği, adaletsizliği ve hukuksuzluğu getiren devletlerdir. Bu tehdit söylemi üzerinden toplumsal rıza yaratıp kötü yönetim anlayışlarını ve şeklini sürdürebilirler.

Kazanmaya ve kaybetmeye geldiğimizde; Kürtler kazanmış, kaybetmemiştir. Neden? Çünkü gücümüzü ortaya koyduğumuzda ve hem bölge ülkelerinin güçlerini hem de arkasındaki emperyal güçleri dikkate aldığımızda, Kürtler gücü ve kapasitesi üzerinden çok mükemmel kazanmıştır. Kürtler, ideali yakalamamış olabilirler. 150 yıldır bu coğrafyada Kürtlere dayatılan üç şey vardı. İnkar, imha ve asimilasyon. Ama gelinen noktada Kürtler, bunları boşa çıkardılar. 150 yıl içerisinde Kürt siyasetinde tüm kesimlerden herkesin emeği var. Artık dünyada ve bölgede inkar kavramı satın alınamaz. Onun geçerliliği gitti, imha oldu, ortadan kalktı.

Süreç içerisinde ortaya çıkan durumu, Kürt halkının Ortadoğu'daki topyekûn mücadelesini ele aldığımızda, tarihsel süreç olarak imha da ortadan kalkmıştır. Kürtlerin kapasitesini ve gücünü göz önünde bulundurarak neyi kaybettiğini, neyi kazandığını değerlendirmek gerekir.

Son olarak; doğrudur, asimilasyonda tehlike devam ediyor. Asimilasyonda tehlikenin devam etmesinin Kürt halkının faktörü dışında dış faktörler de var, bizden kaynaklı faktörler de var. Çağımız artık jeo kültürel konuma kayıyor. Onun için Kürtlerin en fazla kayacağı alan, asimilasyonu nasıl önleyebileceğimiz üzerinedir. Çünkü dış faktör olarak asimilasyon bugün dijital dünyada ve geldiğimiz düzeyde bizi ciddi sıkıştırıyor. Resmi eğitim dili olmadığı zaman asimilasyon ciddi sıkıştırır, ama günlük yaşamda ana dilimiz her alanda kullanacağımız bir dildir. Kürt halkı olarak bu konuda ciddi bir eksiklik içindeyiz ve kendimize yönelmemiz lazım. Son cümle, bir insanın ana dili kendi dünyasıdır. Kendi dünyasını yaşamayan bir birey, sağlıksız bir demokratik toplum yaratma şansına çok ciddi zarar verebilir.

KATILIMCI-5

Slav û rêz. Ez dixwazim balê bikişînim, du xalan. Yekemîn, di tevgera azadîyê de bingeha stratejîya wê azadîya jinê ye. Ne pêkan e ku bi selefîyan re bi hev bikin. Hê pir tişt hene. Eva dûyem jî Îsraîl jî ne pekan e ku cîrane xwe wek selefî hêzek bihêle. Ew ji dê biguhere. Divê em wana ji bîr nekin. Em li wan her dû biryaran bibînin, sînorê xwe bi vê alî bikin.

KATILIMCI-6

Mithat Bey'e iki sorum alacak. Birinci sorum; Kürtlerin siyasal iradesi tanınmadan, Alevilerin ve diğer inançların, halkların güvenliği garanti altına alınmadan ve Rojava'da çoğulcu yaşam modeli yok sayılarak, Suriye'de, Türkiye'de ve Ortadoğu'da gerçekten barıştan, eşit yurttaşlıktan ve birlikte yaşamdan söz etmek mümkün mü? Yoksa bugün güvenlik adı altında yarın için yeni katliamlara zemin mi hazırlanıyor?

İkinci sorum da şudur. Türkiye'deki sürecin toplumun geniş kesimlerinde, yani Türkiye'nin tamamına, yayılması gerektiğini söyledi. Aleviler de şiirinizdeki gibi yaşam ve barıştan olan taraf savunucularıyız, ama Dersim katliamı ile Çorum, Maraş, Sivas katliamları ile yüzleşilmeden bir barış sağlanacak mı?

KATILIMCI-7

Mesut Yeğen, tanımadan bahsetti. Literatürde ulusal bağımsızlık mücadelesi veren halkların çözüm modellerinden bir tanesi olan tanımadan mı bahsediyoruz? Tanıma derken, özerklik, federalist sistem ve bağımsızlık taleplerinin sıralandığı tanımadan mı bahsediyoruz? Türkiye Kürtleri tanıma sürecinde mi?

Diğer sorum da Mithat Hoca'ya. Kürtlerin bağımsızlık tahayyülünden tanımaya gerileyen bir süreçte devlet şu an nerede? Mesela umut hakkı gibi. Erdoğan'ın yerel yönetimlerin çok hantal olduğu yönünde bir söylemi oldu. Yasal düzenlemelerin yapılması, anayasal vatandaşlığın tanınması gibi süreçlerle ilgili hükümet şu an nerede, parlamento nerede? Bu süreç daha da uzayacak mı? Çünkü hepimiz kırıldık, incindik, rahatsız olduk. Nefesimiz kesildi.

Rojava'daki gelişmeleri izlerken, özellikle medya dili inanılmaz derece dışlayıcı, itileyiciydi. Araplara inanılmaz bir kol-kanat var. Orada kazanım elde eden selefileri yandaşları, akrabaları gibi görüyorlardı. Biz dışlandık.

Bu durum, Kürt mahallesinde inanılmaz bir kırgınlık yarattı. Bağımsızlık tahayyülünden tanımaya geldik ama devlet de o aşamada bu dilin sonlanması için bir şey yapacak mı? Anayasal vatandaşlık gibi, güçlü yerel yönetimler gibi girişimlerde bulunacak mı? Haseke'ye vali atanıyor. Acaba Amed valisi Kürtlerden atanacak mı? Mesela bunları merak ediyoruz.

KATILIMCI-8

Mesut Yeğen Hoca'nın gençlerle ilgili söylediklerini önemsiyorum. Yıllardır bir hak, hukukçu, aktivist ve birçok platformda yer almış birisi olarak ifade ediyorum. Bu tip platformlarda gençleri göremiyoruz. Kürtlerin 18 milyon nüfusunu temsil eden, 18 ile 40 yaş arasındaki kişiler olarak tanımlanabilecek gençlerden bahsediyoruz. DİTAM buna öncülük edebilir. Kürt dilinin özgürlüğünden bahsediyoruz, ama Kürt dilini konuşacak birilerini bırakabilecek, bu bilinci çağdan çağa aktarabilecek, o bilinci taşıyabilecek kültürel, sosyal, inançsal her anlamda bir neslin yetişmesi ve aktarılabilmesi için Kürtlerin artık bu anlamda da bir araya gelmesi, görüşmesi, konuşması lazım.

Amerika'daki beyin göçüyle gitmiş Kürtlerin, Kürt gençlerinin de tanınması lazım. Başka yerlerde de bulunanların olması lazım. Bu aktivasyonu veyahut da bu aksiyonu aktarabilmeyi miras bırakabilmeliyiz. Artık bu çalışmalar Kürtler arasında yapılmalı. Belki bir gençlik inovasyon programı yapılır, platformu düzenlenir, kurulur.

PROF. DR. MESUT YEĞEN - AKADEMİSYEN

'Türkiye, Kürtleri tanıma sürecinde mi?' sorusuyla başlayayım. Bugünden değil Avrupa Birliği adaylık sürecinden beri böyle bir durumu yaşıyoruz. Tanıma pratiği başlamış durumda. Burada zayıf tanıma, daha çok Kürtlerin kimlik haklarını başlangıç aşamasıyla tanıma demeyi tercih ediyorum. Seçmeli dil dersleri gibi. İşler biraz ona işaret ediyor. Ama bu tanıma, nitelikli bir tanımaya, Kürtlerin kendi kendilerini yönetmesine imkân veren bir tanımaya gider mi? Çok açık ki orada değiliz, onun çok uzağındayız. Hatta devlet orayı kapatmaya çalışıyor, ama bu biraz Kürtlerin elinde.

Burada esas dikkat çekmek istediğim şudur. Bu süreç, şöyle bir şeye yol açtı. Tayyip Erdoğan'ın Devlet Bahçeli'nin Türklerden bahsederken yanına Kürtleri eklemesi ya da Tayyip Erdoğan'ın Türkler, Kürtler, Araplar demesi şu anlamda çok boş işler değil. Bunlar aynı kategoriden, esasen milletler. Türkler, Kürtler, Araplar. Dolayısıyla Türkiye devleti, Kürtlerin aslında bir millet olduğunu bir şekilde idrak etmiş durumda ve fakat buna uygun en azından beklentiyi karşılayan bir formül de geliştiremeyeceğini söylüyor. Bunun kendisi bir kavramsal karışıklığa yol açmış durumda. Mehmet Uçum'un yazdıklarının da bize söylediği şudur. Devletin bir milleti olsun, bir de ayrıca kendi başına ortalıkta dolanan milletler olsun gibi bir şey. Türkler devletin milleti olmaya devam etsin. Kürtler de bir millet, ama seçmeli derse razı olması gereken bir millet olarak kalacak. Bize söylenen bu. Öncesine kıyasla öncekinden farklı olarak, bir tanıma kapısından geçmiş durumdayız, ama bu, nitelikli ve kuvvetli bir tanıma değil.

Konuşmamla ilgili şunu açıklığa kavuşturmam gerekir. Demokratik modernite, demokratik ulus işlerine dair söylediklerimi şöyle yeniden çerçevelemek isterim. Bunların kendisinde bir mesele olmayabilir. Demokratik modernite, kapitalizme işaret ediyorsa, mesela kendimi antikapitalist sayarım. Demokratik ulus eğer mevcut dışlayıcı, asimilasyonist ulusa dair bir eleştiriyi ifade ediyorsa, kendimi o fikrinin savunucusu sayarım. Burada Kürtleri bu iki fikrin taşıyıcısı haline getirmek meseledir. Bu iki fikrin alıcıları sadece Kürtler. Oysa alıcısı olması gereken esas olarak Kürt olmayanlardır. Dünyada genel olarak kapitalizmden mağdur olan herkestir. Böyle bir karşılık olsa, demokratik modernitenin eleştirisini başkaları kuvvetli yapsa ve Kürtler katılsa iyi olur. Demokratik ulus fikrini başkaları savunsa, Kürtler katılsa yine iyi olur. Ama Kürtler, bunu esas taşımaya mahkum edilince iki şey birden oluyor. Birincisi, Kürtleri daha fazla ilgilendiren kimlik haklarının savrulması ikincilleşmiş; ikincisi de baştan kriminalize olmuş bir kategori olarak Kürtler bunları taşıyınca o fikirlerin kendileri de kriminalize oluyor. Türkiye'de sosyalist hareketin düşüşü ile Kürt hareketinin yükselişi arasında neredeyse bir korelasyon var. Söylemek istediğim husus budur.

DR. SEDA ALTUĞ - AKADEMİSYEN

10 Mart 2025 mutabakatından sonra 30 Ocak 2026 mutabakatının ardından yaşanan hayal kırıklığı, kırılma, öfke ve sonuçlarına dair birkaç şey söylemek, netleştirmek isterim. Suriye'de, Rojava'da yaşayan Kürtler nezdinde çöken projede, demokratik ulustan, bir arada yaşama projesinden kastedilen, insanların bir arada yaşamasıdır. Bölgede Araplar ya da Hristiyanlar zorla göç ettirilsin, burası sadece Kürtlerin olsun gibi bir tutum değil. Bahsettiğim şey, kaçınılmaz olarak bir arada yaşayacak olan farklı grupların, farklı milletlerin ve farklı dinlerin eşit olarak bir arada yaşaması gerektiği, bu eşitlik mefhumunun daha fazla altının çizildiği, eşit ve özgür bireyler olarak bir arada yaşama projesinin daha fazla altının doldurulmaya çalışıldığı gerçekçi yeni bir siyasi projenin şu anda çokça dillendirildiğidir.

Bunun için de bir taraftan müzakere yolu açılmışken Şam yönetimi ve eski ismi ile QSD, YPG'nin yanında, artık SDG diye bir şey kalmadığı için, aynı zamanda diğer parçalardaki ve diasporadaki desteklerin de oldukça önemli olduğunun ve hatta bu 10 Mart 2025'ten 30 Ocak 2026'ya giden yolda gerek Türkiye'nin gerek Şam hükümetinin çok da memnun olmadığı birtakım maddelerin bu mutabakata eklenebilmesinin bu mücadele sayesinde mümkün olduğunun altını çizmek isterim.

PROF. DR. MİTHAT SANCAR - DEM PARTİ MİLLETVEKİLİ

Şüphesiz Alevilerin de ve bütün kimliklerin, inançların eşit yaşayacağı bir düzen arzuladığımız bir şey ve bu olmadan da barış içinde bir arada yaşamanın mümkün olmayacağını açık söylüyoruz. Sadece Suriye'de ve Rojava'da değil, Türkiye'de de, bütün Ortadoğu'da da aynı şekilde olmalı. Bu konuda en ufak bir tereddüt yok. Kimliklerin, halkların, inançların özgür ve eşit olduğu bir yaşamın içine bütün kimlikler ve tüm inançlar girer. Öyle olmak zorunda. Aksi düşmanlıkların devam etmesi ve farklı zamanlarda farklı vesilelerle yeniden kanlı boğazlaşmaların yaşanmasıdır. Bundan kurtulmak gerekiyor ve bundan kurtuluşun reçetesi, yolu, çerçevesi esas olarak halkların, inançların, kimliklerin özgür ve eşit olduğu bir siyasal, toplumsal düzendir.

Yüzleşme olmadan barışı kalıcı hale getirmek mümkün değil. Konuşmamda belli bir çerçeve belirledim ve bir odak saptadım. O nedenle diğer konulara girmedim ama yüzleşmenin barış süreçleri için çok önemli bir unsur olduğunu çok uzun yıllardır söyleyen biriyim. Elbette Alevilere yönelik katliamların acısıyla, sorumlularıyla, o katliamları yaratan siyasal yapılarla ve zihniyet unsurlarıyla yüzleşmek gerekiyor. Toplumda bunun gibi pek çok acı ve travma katmanı var. Kürtlere yönelik, Ermenilere yönelik, başka gruplara yönelik, Süryanilere yönelik çokça sayabiliriz. Saymanın diğerlerini dışarıda bırakmak gibi bir riski de olur. Çok fazla acı ve travma var, üstelik bunlar katmandır. 1915'e gidersiniz, 15'ten 30'lardaki Trakya pogromuna gelirsiniz, Dersim katliamına gelirsiniz... Bu süreçle en yakın bağlantılı dönemde ise 90'lar faili meçhuller, köy yakmalar var... Bütün bunlarla bir yüzleşme, onarıcı adalet temelinde çözümler gerekiyor. Bunların hepsinde kalıcı toplumsal barış için gerekliliği konusunda bir tereddüt yok. Bunları kimden bekleyeceğiz? Mevcut yönetim, iktidar hakikat komisyonları mı kuracak? Açıkçası, önlerinde böyle bir proje yok. Ama bu bizim talebimiz ve hedefimiz olarak mutlaka hep canlı tutulmalı.

Meclis komisyonu raporu ile ilgili olarak, meclis komisyonu düzenlemeler yapacak olan bir yetkiyle donatılmış bir komisyon değil. Yasama süreci ve mekanizması dikkate alındığında, mecliste bu süreç için kurulan komisyon bir perspektif, bir öneri raporu hazırlayacak. Partiler, kendi raporlarını sundular. Sonra ortak rapor için de görüşmeler başlatıldı ve onlar da bu hafta noktalanacak ya da son aşamaya gelecek. Ortak raporda da mümkün ölçüde herkesin üzerinde mutabık kalacağı formülasyonlar ve içerik tartışılıyor. Eğer ortak rapor herkesin mutabakatıyla çıkmayacaksa, orada karşı çıkanlar ya da itirazı olanlar şerh koyacaklar. Daha genel ifadelerle bir perspektif sunacak.

Ana dilde eğitim, bizim talebimizdir. Asgarisi şudur: Ana dilde eğitimin önünü kapatan hiçbir ifadeye imza koymayız. Bunu komisyondaki arkadaşımız da açık bir şekilde dile getirdi. Kurullarımızın da kararıdır. Burada mutabakatı nasıl sağlayacağız diye tartışmalar ve müzakereler devam ediyor. Bir; çerçeve yasayla, sürece özgü yasayla ilgili bir perspektif olacak, ayrıntılar değil. Perspektif, çerçeve ve temel ilkelerdir. İki; Kürt sorununun temel konuları ile ilgili yol açmayı öngören bölüm, yerel demokrasi ve anadilinde eğitim bunlara ilişkin bir perspektif olacak. Genel olarak demokratikleşme hem ikinci başlıkta hem de üçüncü başlıkta geliyor.

En önemli aktüel, yakıcı konu kayyımlardır. Kayyım düzenleme uygulamasını mümkün olmaktan çıkaracak yasal değişikliklerdir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması başta olmak üzere, hukukun keyfi bir şekilde askıya alınıp, istendiği zaman uygulandığı bir durumdan da çıkmak gerekiyor. Bunu net bir şekilde öneriyoruz. Çünkü eğer sürece güveni artırmak istiyorsak, hukuksal güvenceleri tartışmasız, tereddütsüz uygulamak zorunluluğu vardır. Bu çerçevede elbette çoktan serbest kalması, özgür kalması gereken Selahattin Demirtaş ve arkadaşlarımızın derhal serbest kalması lazım. Bu talebimizde bir değişiklik yok. En azından raporda açık bir şekilde bu kararların uygulanması çerçevesinde yer alacak.

Umut hakkı ile ilgili olarak da umut hakkının önünü açan, ona işaret eden formüller yer alacak diye bir uzlaşma ortaya çıktı. Sonrası yasama sürecidir. Bu süreç, epeyce tartışmalarla yürüyecek, çoğumuzun çok ciddi katkısını ve katılımını gerektirecek hakikaten zorlu bir aşamadır. Anayasa meselesinin bu aşamada gündeme gelmesinin komplikasyonları olurdu. Süreci anayasa tartışmalarına sıkıştırmayı tercih etmedik. Ama bu sürecin sonunda Kürt sorununun çözümü, Türkiye'nin demokratikleşmesi, hepsi bir arada ve barışın kalıcı hale gelmesi bir anayasa meselesidir. Bu meselede anayasayı tartışmayı mümkün kılacak sağlıklı bir tartışmayı yürütme imkanı verecek bir zemin lazım. Bu zeminin oluşması için önemlidir. O zeminde anayasayı en geniş katılımla ve özgür bir biçimde tartışmak bizim de önerimiz ve görüşümüzdür.

II. OTURUM

DİYARBAKIR VE BÖLGEDEKİ SİVİL TOPLUM SON YAŞANANLARLA İLGİLİ NE DÜŞÜNÜYOR?

MODERATÖR: SEVİM VURAL- DİTAM BAŞKAN YARDIMCISI

Değerli konuklar, hoş geldiniz. Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Toplantımızın 1. oturumunda Suriye'de son dönemde yaşananların çözüm sürecine etkisi detaylıca değerlendirildi. Kısaca fikrimi beyan etmek istiyorum. Suriye'de son yaşananlardan Kürtlerin milli dayanışma ve milli birlik ruhunun bir kazanım olduğuna inanıyorum.

İkinci oturumumuzda değerli konuşmacılarımız son yaşananlarla ilgili sivil toplumun ne düşündüğünü bizimle paylaşacaklar. İlk sözü Diyarbakır Barosu Başkan Yardımcısı Sayın Şilan Çelik Şimşek'e veriyorum.

ŞİLAN ÇELİK ŞİMŞEK - DİYARBAKIR BAROSU BAŞKAN YARDIMCISI

Diyarbakır Barosu adına sizleri saygıyla selamlıyorum. Bizleri burada ağırladığı ve bizlere konuşma fırsatı verdiği için DİTAM'a teşekkür ederim. İlk oturumda Kürt meselesinin Türkiye'deki çözüm süreci ve Rojava'da yaşanan gelişmeler ile birlikte bir değerlendirme yapıldı. Konuya hukuki bir çerçevede bakacak olursak; son yapılan 30 Ocak 2026 ve 10 Mart 2025 tarihli mutabakatlar arasında bir fark olmadığını gözlemlemekteyiz. 10 Mart Mutabakatı sürecindeki mutabakat maddelerinin uygulanmamasının temel sebebi Suriye Geçici Hükümeti'nin bir anayasa çalışmasına başlamamış olması gösterilebilir. Çünkü kişiler, kurumlar ve yapılar her zaman kendilerini hukuki bir güvenlik içinde güvende hissedebilecekleri bir toplumsal sözleşmeye ihtiyaç duyarlar. Suriye gibi uzun yıllardır savaş ortamında olan bir ülkede çatışmaların ve savaşın sona ermesinden sonra yapılacak mutabakatın sonuçlarının kalıcı olabilmesi için böyle bir şeye ihtiyaç var.

Ne yazık ki o dönemde bu yönlü bir çalışmaya başlanmaması sebebiyle mutabakatın geçerliliği dikkate alınmadan taraflar belli bahanelerle mutabakattan çekilerek saldırılarına devam etti. Bu süreçte Alevilere, Dürzilere, Süryanilere, Kürtlere yönelik saldırılar gerçekleşti ve bu saldırılarda yüzlerce kişi hayatını kaybetti.

Kürtler, Rojava'daki Suriye'deki bu süreçte iyi niyetlerini her zaman göstermiş oldular. Özellikle Rakka ve Deyrezor'dan silahlı birliklerini çektiler ve geri çekildiler. 2025 yılında Şeyh Maksud'tan da aynı şekilde geri çekilmişlerdi. Kürtlerin tarihine baktığımız zaman, tarihsel süreçlerinde hiçbir zaman diğer egemen toplumlar gibi işgalci bir anlayışla hareket etmiyorlar. Amaçları bulundukları yerde, yaşadıkları yerlerde özgürlüklerini korumak, kimliklerinin tanınmasını ve kendileriyle var olabilmeyi sağlamaktır. Kürtler Suriye'de de bu şekilde hareket etmişlerdi. Kürtler, iyi niyetlerini göstermiş olmalarına rağmen hala tanınmama ya da gelinen noktada dillerinin bile seçmeli ders olarak onlara dayatılması ya da belli yerlerde vali atanması gibi Kürt kamuoyunu tatmin etmeyen bir mutabakata zorlanacak duruma gelebildiler. Uluslararası kamuoyu ve ülkeler dış politikalarında çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlar. Özellikle aradıkları iki husus 'istikrar ve güvenlik'. Suriye'de de uluslararası kamuoyu bu şekilde hareket etti.

Bu sürece kadar Kürtlerle olan işbirliği, Suriye'de Şam hükümetinin oluşmasıyla beraber, ülkeler de resmi politikalarını yeni hükümete göre şekillendirmeye başladılar. Ancak oluşan yeni hükümetin de bir tek rejim dayatmasında olduğunu görüyoruz. Özellikle devlete Suriye Arap Cumhuriyeti gibi bir isim verilmesi ya da İslami referanslarla çalışmalara başlanmış olması, farklı inançlardan ve farklı kesimlerden insanların bir arada yaşadığı Suriye'de mevcut durumun kalıcı bir sürece evrilip evrilmeyeceği noktasında endişeler yaratıyor.

Rojava'da gerçekleşen gelişmeler Türkiye'deki süreci de etkilemektedir. Etkilemesinin ana sebeplerinden biri de Türkiye'nin Suriye'deki sürece aktif bir şekilde müdahil olmasıdır. Devletlerin kuruluş kodlarında yer alan Kürdü kabul etmeme, Kürdü inkar etme, düşmanlaştırma politikasını yine birçok yerde devam ettirmektedirler. Bu politika sadece Türkiye'yle sınırlı tutulmuyor. Rojava'da da Kürdistan Federe Bölgesi'ne benzer bir yapılaşma olmasının korkusu yaşanıyor. Bunun önüne geçmek için de adımlar atılıyor. Ancak bu adımlar Türkiye'de başlayan bu çözüm sürecini de demokratikleşme sürecini de kötü etkiliyor.

Alevilere, Dürzilere, farklı kimlik ve inançtaki kesimlere yönelik saldırılar halen devam ediyor. Rojava'da Kürtlere yönelik yaşanan saldırılar hem Türkiye'deki hem de diğer ülkelerde, Amerika, Avrupa gibi ülkelerdeki Kürtlerin bir araya gelmesine vesile oldu. Yakın zamanda Diyarbakır'da ve çevre illerde de çok fazla gösteri ve açıklama yapıldı. İnsanlar bir araya geldi. Yapılan açıklamalarda ve gösterilerde de gördüğümüz şu oldu: insanlar bir Kürtlük gerçeği ile karşılaştılar ve bir Kürtlükle bir araya geldiler. İnsanlar, parti aidiyetlerini bir tarafa bırakarak Kürt meselesinin partilerle, örgütlerle tanımlanmadığı bir noktaya getirdiler. Bu çok önemli bir şey. Türkiye'deki çözüm sürecini de etkileyecek önemde ve ehemmiyettedir. Türkiye'nin bu gerçekliğin farkında olması ve gerçeklikle yüzleşmesi gerekiyor.

Türkiye'nin bugüne kadar hem Türkiye'de hem Suriye'de yürüttüğü politikalardan vazgeçerek Kürtlük gerçeğiyle yüzleşmesi gerekiyor. Bu süreçte özellikle Kürtlere yönelen saldırılar, Kürtlerin duygularını incitti. Türkiye'nin Kürtlerin şu anda sürece duyduğu güvensizlik ortamını onarması, bu yönlü hamleler ve adımlar atması gerekiyor.

Türkiye'de, adına herkesin bir tanımlama koyduğu bu süreçte, artık bir müzakere masasına oturulduğundan bahsedebiliyoruz. Çünkü taraflar belli taleplerle masaya gelmiş durumda. Bu taleplerin masaya gelmesi, taleplerin kabul edilebileceği ya da en azından değerlendirilebileceğinin bir garantisini de yaratıyor. Bu haliyle, Türkiye'deki Kürtlerin sürece yönelik umudunu kaybetmeden, bir umutsuzluk havası estirmeden bu süreci yürütebilmek gerekiyor. Müzakere masasında belli talepler dile getirilmiş ve söylenmişse, artık bu masadan kalkmak da çok zor olacak. Türkiye'nin Suriye'de yürüttüğü politikasıyla da görüyoruz ki bölgede bir güç olma isteği var. Bunu da açıkça gösteriyor, söylüyor. Türkiye, bir güç olmak istiyorsa, önünde duran çok aktörlü, içinde birçok değişkeni olan Kürt meselesini çözmesi gerekmektedir.

Rojava'daki saldırılar ve yaşanan gelişmeler sadece Türkiye'yi değil, diğer parçadaki bütün Kürtleri de etkiliyor. Bu noktada Türkiye'nin Kürtlük gerçeğiyle, duygusuyla karşılaşıp, yüzleşip, Kürtlerde oluşan duygusunda yaşanan bu kırılmayı onarması gerekiyor. Buna gerçekten bir ihtiyaç var.

Bu süreçte uluslararası aktörlerin, ülkelerin Rojava'da neden böylesi bir politika yürüttüğüne baktığımız zaman, özellikle İsrail'in Rojava'ya yönelik açık bir resmi politika yürüttüğünden bahsedemiyoruz. Kürtlerin Rojava'da özellikle DAİŞ ile mücadele etmeleri, Kürtlerde uluslararası kamuoyunda bir destek görme beklentisi oluşturur. Kürtlerin uluslararası kamuoyundan böyle bir beklentisi olabilecektir. Ancak uluslararası kamuoyunun Rojava'daki Kürtlerle ilişkilerini azaltma noktasına gitmesi şu haliyle olumsuz bir hava olarak değerlendirilebilir, ama uluslararası kamuoyunun sürekli çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sebebiyle yarın rüzgar Kürtler tarafından esebileceği bir duruma ve konjonktüre de dönebilir. Bu konuda Kürtlerin Rojava'da ellerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Önemli olan Suriye'de bütün kimlikleri tanıyan, inkâra dayandırılmayan, Kürtlerin kurucu unsurlardan olabileceği şekilde bir toplumsal sözleşmenin yapılması ve son mutabakata da bağlı kalınması gerekmektedir.

ŞEYHMUS DİKEN - DİYARBAKIR TANITMA KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI BAŞKANI

Hazirunu ve katılımcıları saygıyla selamlıyorum. Kültürel, sanatsal, entelektüel anlamda Diyarbakır ve bölgedeki sivil toplum yapısının Rojava ve Suriye meselesinde gündelik hayata yansıyan hikâyesi üzerine şunları söyleyebilirim. Meseleye buradan baktığımızda, sadece içeride, coğrafyadan değil, dışarıda ve uzakta yaşayan insanların da kültürel anlamda meseleye nasıl baktıkları üzerinden olaya müdahil olmak gerekir. Dünyanın neresinde yaşarsanız yaşayın, yüzlerini döndürdükleri bir Kabe'den kutsiyeti olan ve siyasal açıdan da perspektifi olan bir şehre, Diyarbakır'a, Amed'e yüzlerini döndürerek baktıkları noktadan bakmak gerekir.

Woody Allen'e mal edilen ama biraz da espritüel tarafı olan bir söz var. Bu söz bilinir ve çok yaygındır. Woody Allen, hızlı okuma kurslarına katıldığını ifade eder. Savaş ve Barış romanını hızlı okuma kurslarıyla 2 saat içinde 4 ciltlik eseri okuduğunu dile getirir. Sorarlar kendisine: "Peki ne anladın? Allen 15-20 saniye düşünür ve şunu der: "Olay Rusya'da geçiyor." Cevap bu kadar kısa ve net. Hikâyeye buradan bakarak olayı Woody Allen'e sorduğumuzda, olay Suriye'de geçiyor. Bütün hikâye bunun üzerine cereyan ediyor. Hem içimizde hem de dışımızda olayın geçtiği bir coğrafya üzerinden sadece siyaseten değil, entelektüel olarak da, kültürel ve sanatsal bakış açısı üzerinden de böyle bakmak gerekir.

Mithat Sancar, siyasetçi olarak konuşma kürsüsünde oturdu ama bir edebiyatçı gibi konuştu. Ben de bildiğimiz iş üzerinden konuşalım. Meseleye iki hal üzerinden bakmak gerekiyor. Biri hikayenin bize, sokağa yansıyan meselenin olumsuz tarafı; öbürü de olumlu tarafı üzerinden bakılabilir. Önce olumsuz yüzü üzerinden bakarsak;

Yakın zamanda Ticaret Sanayi Odası Başkanımız Mehmet Kaya bir röportajda dile getirmişti. Yakın günlerde İl Kültür Müdürüyle yaptığım bir görüşmede kendisi de altını çizdi. 2025 yılı içinde Diyarbakır'a 1.600.000 turist gelmiş. Bu az bir rakam değil. Bu 1.600.000'in dörtte biri, yaklaşık 400.000 kişi de sadece Zerzevan Kalesi'ni, eski Zerzevan şehrini ziyaret etmiş. Böyle bir tablo var önümüzde. Bu yıla da dikkatinizi çekerim.

Diyarbakır'ın, Amed'in Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzaj alanı 2015'ten bu yana UNESCO'nun Tarihi ve Kültürel Miras Kalıcı listesindedir, ama son bir yıl içerisinde ve bundan sonra da UNESCO tarafından ciddi ciddi sorgulama yapılması ve raporların hazırlanması söz konusudur. UNESCO'nun Tarihi ve Kültürel Miras listesinde Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri varken, aynı şekilde 2026 ili içinde Zerzevan Kalesi'nin de geçici listeden kalıcı listeye girme ihtimalinin yüksek olduğu realitesi var.

Kentte özellikle son 1-1,5 yıl içinde böyle bir gidişat varken, bir taraftan kültürel, sanatsal, entelektüel gibi birçok boyutu olan kimi programların Suriye ve Rojava'daki gelişmeler nedeniyle iptalinin, bazılarının da ertelenmesinin söz konusu olduğunu ve her gün önümüze düştüğünü görüyoruz. Bunun bir somut örneği olarak birkaç gün önce ÇandAmed'de, Sezai Karakoç Kültür Merkezi'nde Kent Konseyi'nin Ongözlü Köprü ve Hevsel Bahçeleri eksenli özel gündemli 32. Genel Kurulu toplantısı Büyükşehir Belediyesi tarafından üç kez mevcut süreç nedeniyle ertelendi. Ertelenen program, çok ciddi, böyle karşılıklı çatışmalara sebep olacak bir boyutta sonradan kısmen yapıldı, kısmen de yapılamadı.

Buna benzer ÇandAmed'de özellikle hafta sonları çok yoğun programların geceli gündüzlü tiyatro gösterilerinin, sinema gösterilerinin, söyleşilerin yapılıyor olduğu bir dönemde, bu programların ertelendiğini ya da iptal edildiğini, hatta sanatçıların kendi sosyal medya hesaplarından bunları ileri tarihlere erteleddiklerini okuduk, izledik, gördük. Bunları bütün bu yaşananların "olumsuz yönleri" olarak altını çizmek gerekir.

Olumlu hal üzerinde bir şeyler söylemek gerekirse de, bunu ulus kavramının tarifi üzerinden okumak gerekir. Ulusu belirleyen faktörlerin içinde kimi maddeler var. Ekonomik boyutu, ortak pazara müdahil olma olayı, anadil meselesinin resmiyeti ve gündelik hayatta birçok kurumlarda da kullanılması meselesi. Bunlar ulusu belirleyen özellikler ve faktörlerdir. Ama bunların dışında çok önemli bir nokta daha var. Ulus olmanın en önemli faktörlerinden biri de ruhi şekillenme birliği denilen meseledir.

Rojava meselesi, açık ve net bir şekilde dört parça içerisinde ruhi şekillenme birliğinin yeniden gündelik hayata tezahürünü, yansımasını beraberinde getirdi. 'Her şerde bir iyilik, bir güzellik hali de vardır,' derler. Geçmişte ve zaman içinde birbirlerine yabancılaşan dört parçadaki aynı halkın mensupları, böyle bir şerden ruhi şekillenme birliğini, birbirlerine yabancılaşan bir halkın fertlerinin yeniden bir araya gelmesinin, birbirini daha yakından tanımasının, anlamasının, birlikte ortak karar süreçlerine katılımının gerekliliğini gündemleştirdi. Bu olumlu bir vakadır ve bunun altını bold kalemle çizmek gerekir.

Daha önce de birkaç kez çeşitli yazılarımda altını çizdim. Gine Devrimi'nin önderi Amílcar Cabral'ın çok önemli bir sözü var. Der ki "Ulusal başkaldırı, kültürel varoluşla başlar." Kültürün altını bu şekilde çizmek gerekir.

Birçoğumuzun zevkle dinlediği ve heyecan duyduğu Rodrigo'nun meşhur bir gitar konçertosu var. 2. Dünya Savaşı'nda yazılmış bir eserdir Rodrigo'nun gitar konçertosu. 2. bölümündeki Adagio bölümü sesin senkronize olmuş halidir ve suskunluğa müzikal sesle bir çağrıdır. Kültürün böyle tuhaf zuhur ediş halleri de vardır. Paris Komünarlarının 1870'li yıllarda, 1930'lu yılların sonunda II. Dünya Savaşı'nda da cephe gerisinde savaşı ve saldırıyı beklerken tiyatro oyunlarının sahnelendiğini göz ardı etmemek gerekir.

Vefatından sonra bir ömür daha gerekli, çünkü bu ömrümüzü sadece umut ederek geçirdik diyen Sadi-i Şirazi'nin 700 yıl evvel yazdığı şiirinin Muhsin Nâmcû tarafından yapılan bestesini gözlerinden yaş akıtarak dinleriz. Bir İranlı kadının sesinden sinemacı ve yönetmen Abbas Kiyarüstemi'nin eserinden izlenebilir.

İkinci bir örnek ise Mehmet Uzun'dur. Modern Kürt edebiyatının öncü aktörlerinden Mehmet Uzun, ölümüne yakın günlerde benden William Faulkner'ın Döşeğimde Ölürken kitabını istemişti. Vasiyetinde de 'Öldüğümde mezarımın başında Şivan Perwer gelip bir şarkı söylesin,' demişti. Şivan Perwer gelememişti ancak onun yerine Ferhat Tunç mezarı başında "Dayê dayê"yı okumuştu. Mehmet Uzun ardında bir cümle bırakmıştı. O cümle, mezar taşının başında var. O cümlede diyordu ki: "Min ji welatekî dûr nivîsî ji were her tişt, îro ez di nava gelê xwe de bextewar im." (Uzak diyarlardan yazdım size bütün her şeyi, bugün halkımın bağrında ve bahtiyarım.)

Erdal Öz'ün Deniz Gezmiş Anlatıyor kitabında bir vurgusu var. Rodrigo'nun ünlü konçertosunu dinlemek isterim sehpaya giderken. Asılacak birinin, sanırım asılacak birinin son isteğini geri çevirmezler. Bunu isteyeceğim, demişti.

Son cümlem henüz, çözüm süreci başlamadan evvel Diyarbakır'da Ticaret Sanayi Odası kurumsal olarak bir kültür sanat meselesi ve kitaplar ile buluşma olayı hayata geçsin, sabote olmasın, geri planda kalmasın diye Diyarbakır'da bir fuar gerçekleştirmişti. Bu çok kıymetlidir. Kültür, sanat, entelektüalite her şeye rağmen ihmal edilmemesi gereken bir başlıktır. Bu başlığı sürdürmek gerekir.

ERCAN YILMAZ - İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBE BAŞKANI

Davetleri ve bu programı organize ettikleri için hem DİTAM'a hem de yönetim kuruluna teşekkür ediyorum. Başlıkla uyumlu şekilde çoğumuzun yıllardır konuştuğu meselelere dair birkaç şey söylemeye çalışacağım. Barış süreçlerindeki sivil toplumun rolü ve önemi uzun yıllardır bölgemizde tartışılıyor.

93 yılındaki ilk ateşkesten sonra Kürt meselesinin demokratik yollarla çözümü konusundaki umutların yeşermesiyle birlikte özellikle 2000'li yıllardan sonra Avrupa Birliği ile temasın sıklaşmasıyla beraber Kürt meselesinin bir masa etrafında, bir müzakere ile çözülmesi konusunda tartışmalar yürütüldü. Sivil toplum örgütleri de bu konuda neredeyse söylenmeyecek söz bırakmadılar.

Negatif barış kavramı, pozitif barış kavramı, onarıcı adalet, geçiş dönemi adaleti gibi kavramların tamamı çok uzun dönem boyunca tartışıldı. 1 Ekim 2024'ten bu yana da hem kentimizde hem bölgede hem de Türkiye'de çok önemli çalışmalar yapıldı.

Bu sürecin başladığı 1 Ekim 2024 tarihinden bu yana Kürt halkında ve sivil toplumda çok ciddi bir heyecan başladı. Çünkü 2015 yılında sona eren son müzakere sürecinden bu yana çok ağır bir süreç yaşandı. Özellikle sokağa çıkma yasakları, şehirlerde devam eden çatışmalı süreç, darbe girişiminden sonra OHAL'in ilanı, kanun hükmündeki kararnamelerle insanların mesleklerinden ihraç edilmesi, kurumların kapatılması, kayyum atamaları... bunların tamamı toplumun zihninde Kürt meselesinin çözümünün neredeyse artık imkânsız olduğuna dair bir kanı oluşturmuştu. 2015 yılında kamuoyuna yansıdığı, okuduğumuz, gördüğümüz ve İmralı adasındaki yapılan görüşme notlarından anladığımız kadarıyla çözüm sürecinin sona ermesinin nedenlerinden biri de Rojava'daki durum üzerine Türkiye Cumhuriyeti ile Kürt siyasi hareketinin ortak bir paydada buluşamamalarıydı.

1 Ekim 2024'ten sonra bu süreç başladığında şahsi olarak şöyle bir kanıya vardım: Bu mesele taraflar arasında bir çözüme kavuştu, Rojava'da hızlı bir şekilde bazı gelişmeler olacak ve bunun da Türkiye'deki Kürt meselesinin çözümüne katkısı olacak. Hala aynı fikirdeyim, ancak 6 Ocak 2026 itibarıyla Eşrefiye ve Şeyh Maksud'da başlayan çatışmaların, daha sonra Rojava bölgesinin tamamına yansımasıyla tüm yurttaşlarda olduğu gibi sivil toplum örgütlerinde de acaba bu süreç de başarısızlıkla mı sonuçlanacak şeklinde bir kaygı oluştu.

Ancak kişisel fikrim, sivil toplum örgütlerinin bu tarz süreçlerde, dünya örneklerinden de izlediği, gördüğü ve Türkiye'deki geçmiş tecrübelerde görüldüğü gibi bize çizilmek istenen bir çerçeve var. Bu çerçevenin dışına çıkabilmek gerekiyor. Özellikle barışa neden ihtiyaç duyulduğunu ve savaşın neler yarattığını ortaya koymamız gerekiyor. Kürt meselesinin ortaya çıkışının nedenleri olduğu gibi, Kürt meselesinin çatışmalı bir sürece evrilmesinin bazı sonuçları da var. Bu ikisinin birbirinden ayrılması gerekir. 19. Yüzyılın başından itibaren Kürt meselesi, Kürtlerin bir ulus olarak haklarının tanınmaması, idari özerkliklerinin yok sayılması, dillerinin yasaklanması şeklinde birçok başlıkta sıralanabilir. Ama bir de 1984'ten sonra, devlet ve PKK arasındaki silahlı çatışmaların başlamasından sonra ortaya çıkan sorun alanları var. Sivil toplum, 90'lardan sonraki bu süreçlerin tamamını takip etti.

İnsan Hakları Derneği'nin meseleye bakışı açısından şunları söyleyebilirim. Hasta mahpus meselesi Kürt meselesinin doğurduğu sonuçlardan biridir. Bunun çözümünün çok kolay olması gerekiyor. Bu tarz müzakere süreçlerinde sivil toplum bu meseleyi gündeme getirmeli ve bu konuların insani boyutunu ele alarak bir pazarlık konusu olmadan çözümü konusunda ısrarcı olması gerekiyor. Yine kayyum meselesi de benzer şekilde 2016'dan sonra gündemimize geliyor. Aramızda çok kıymetli hukukçular, anayasa profesörleri var. Kayyum uygulaması anayasaya tamamen aykırı bir düzenleme, ama bugün önümüze çıkarılan husus, Kürt meselesinin çözümü konusunda bu tarz adımların atılmasının yeterli olduğu şeklinde iktidarın bazı söylemleri var.

Burada toplumun bu sürece sahiplenmesi, gerçek ve kalıcı anlamda bir barışın sağlanabilmesi için güven verici adımlar önemlidir. Ancak esaslı meselelerimiz değil. Kayyum uygulaması da hasta mahpusların durumu da Kürt meselesinin çatışmalı ortamının ortaya çıkardığı sonuçlardır ve giderilmesi gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri olarak daha kompakt, meselenin önümüzdeki yıllarda tekrar ortaya çıkmayacağını garanti eden anayasal ve yasal düzenlemeler üzerine odaklanmamız gerekir. Hasta mahpusların durumu bir insani krize dönmüşken, halen kayyum tehdidi devam ederken bu meseleleri konuşmak gerçekçi değil, ama müzakere edenlerin konuşamadığı meseleleri sivil toplumun daha rahat konuşması gerekir.

Savaş ne yarattı? İnsan Hakları Derneği olarak 1991 yılından buyana düzenli bir şekilde tuttuğumuz raporlarımız ve bazı verilerimiz var. 1991 yılından 2024'e kadar en az 36.000 insanın bu çatışmalı süreçte yaşamını yitirdiğini tespit etmiş durumdayız. Bu sayıya Güney Kürdistan ve Rojava bölgesindeki askeri operasyonlar dahil değil. Örneğin, 36.000 insanın 9.000'i tamamen silahlı gruplar dışındaki sivil insanlardır. Bu boyutu ortaya koymak gerekiyor. Mesela Türkiye'de bir toplu mezar gerçeği var. Basın taramalarından ve yapılan başvurulardan elde ettiğimiz verilere göre Türkiye'de 303 toplu mezarın henüz açılmadığını, 303 toplu mezar içerisinde 4000'den fazla insanın naaşlarının olduğunu biliyoruz. Bunların ivedilikle gündeme alınması, bu konuda düzenlemeler yapılması ve bir irade ortaya konulması için çalışmalar yapılması gerekiyor.

Meclis'te kurulan bir komisyon var. Bu salondaki birçok arkadaşımız da komisyona davet edildi. Komisyonun kurulması çok kıymetli ve çok önemlidir. Komisyon toplantılarındaki konular da yıllardır konuştuğumuz meselelerdi; yeni bir şey yoktu. Komisyona çözüm önerilerimizi ilettik. Savaşın boyutlarını orada da konuştuk. Bir araya gelebilen, komisyona davet edilen sivil toplum örgütleriyle özellikle bu meseleye mesafeli yaklaşan sivil toplum örgütlerini bu sürecin bir parçası haline getirebilmek için bir çalışma yürütmemiz gerekiyor. Çünkü bu dönemin şöyle bir dezavantajı da var. Kürt meselesinin çözümü konusundaki adımların atıldığı zamanla eşzamanlı bir şekilde ana muhalefet partisine de çok büyük yargısal operasyonlar başladı.

İstanbul, Antalya, Adana Büyükşehir belediyelerine, ana muhalefet partisine yapılan yargısal operasyonlar, bu süreci destekleyen sivil toplum örgütlerinin bölge ile sınırlı kalmasına neden oldu. Burada ortaya koymamız gereken husus şudur. Özellikle Türkiye'nin batısında çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri ile beraber bu meselenin herhangi bir siyasi pazarlığa konu olmadığını, esas meselenin Kürt meselesinden kaynaklı çatışmaların durması ve yaşam hakkı ihlallerinin engellenmesi olduğunu ifade etmemiz ve bu konuda buluşmalar yapmamız gerekir.

Sürece dair toplumdaki heyecan sivil toplumda da var, ama sivil toplumun şöyle bir hafızası da var. Tedirginlik bundan da kaynaklanıyor. Kürt meselesinin çözümüne dair son 32-33 yıl içerisinde başlayan girişimlerin olumsuzlukla sonuçlanmasından sonra şiddet çok fazla tırmanmaya başladı. 1993 yılındaki ateşkesin bozulmasından sonra tekrar çatışma sürecinin başlamasıyla köy yakmaları, köy boşaltmaları, zorla

yerinden etmeler ve faili meçhul cinayetlerde çok ciddi anlamda artışlar başladı. 2009 yılındaki Oslo görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının akabinde Kürt siyasi hareketine karşı başlatılan bir yargı operasyonu, KCK yargılamaları başladı. 2012 yılında başlayıp 2015'te başarısızlıkla sonuçlanan süreç sonrasında 10 yıllık kesintisiz çok ağır bir süreci yaşadık.

Sivil toplumda da toplumsal kesimlerde de başarıya ulaşmaması halinde bizleri neyin beklediğini çok kestirememekle birlikte son Rojava örneğinde olduğu gibi çok ağır katliamlarla, çok ağır insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalma gibi bir tedirginlik söz konusu. Sivil toplumun bu süreçe dair çalışmalarını yaparken bu ihtimallerin nasıl önüne geçilebileceği ve neler yapılabileceği konularını gündemine alması gerektiğini düşünüyorum.

Rojava, dünyadaki hemen hemen bütün Kürtler açısından çok duygusal bir bağın olduğu bir bölgedir. Dünya görüşü birbirinden çok farklı olan Kürtler de Rojava'daki kazanımların korunması gerektiğine dair aynı şeylerden bahsediyor. Ancak yeni oluşan bu geçiş hükümetinin kullanmış olduğu bazı söylemler ya da kavramlar da özellikle Türkiye'de yaşayan Kürtler açısından bir tedirginlik yaratıyor. Henüz yeni göreve gelen bir yönetimin SDG üyelerinin orduya entegrasyonu için güvenlik soruşturmasından bahsetmesi, Türkiye'nin kötü bir kopyası gibi değerlendiriliyor. Yine Kürtçenin seçmeli dil olarak Rojava bölgesinde kullanılabileceği yönünde bir kararname çıkarması da benzer şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin özellikle son 10 yıldaki Kürtlere yaklaşımıyla aynı bir yaklaşım içerisinde olabileceği konusunda bir tedirginlik yaratıyor. Ancak bu tedirginlikler, sivil toplum arasındaki dayanışma ağı, bu konudaki savaşın sonuçlarının ve barışın neden ihtiyaç duyulduğunu net bir şekilde ortaya konularak, işbirlikleri sağlanarak aşılabilir.

Meclis komisyonunda, özellikle Barış Annelerinin dinlendiği gün anadil meselesindeki engelleme ciddi anlamda toplumda bir kırılma yarattı. Ancak komisyonun kurulmuş olması bir ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir. Bu süreç, barış süreçlerinde sivil toplumun aktif rol alması gerektiğini gösteren durumlardan biridir. Bir diğeri de 11 Temmuz 2025 tarihinde PKK'li 30 militanın silahlarını yakma merasimine çok sayıda sivil toplum örgütleri davet edildi ve izleyici olarak geldiler. Silahlarını yakan PKK militanlarının sicil bilgileri ve kullandıkları silahlara dair envanter üç sivil toplum örgütüne teslim edilmesi, Kürt hareketi açısından, PKK açısından sivil toplumun bu sürecin bir parçası olması gerektiğine dair bir mesaj olarak görülebilir. Bu konuda henüz sivil toplumun rahat çalışma yürüteceği bir alana sahip değiliz. Hem Suriye'deki hem Türkiye'deki müzakerelerin rayına oturmasından ve bazı konularda netleşmenin olmasından sonraya bırakıldığı konusunda bir fikrim var.

M. ŞEYHMUS ÖZBEKLİ - DİYARBAKIR HAK İNİSİYATİFİ

Öncelikle katılan tüm katılımcılara, konuşmacılara, akademisyenlere, gazetecilere, basın mensubu arkadaşlara ve programı düzenlediği için DİTAM'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bugün burada öncelikli olarak Suriye'de son dönemde yaşanan gelişmeler, bu gelişmelerin bölgesel etkileri, bu etkilerin Türkiye'de devam eden barış ve çözüm sürecine dair yansımaları ve kamuoyunun büyük çoğunluğunda belirginleşen ya da hissedilen Kürtlerin yalnız bırakıldığı hissiyatı üzerine konuşmak için bir aradayız.

Buradaki konuşmacıların bir kısmı siyasi parti temsilcileri ya da siyasi bir konuşma eksenli gitse de, dernek olarak insan hakları boyutu üzerinden beyanda bulunmak istiyoruz. Ama Türkiye'deki insan hakları bu serencamda biraz siyasetle, siyasi söylemlerle iç içe geçmiş durumda. Genel itibarıyla hak temelli, insan haklarına, insan onuruna veya insani değerlere dayalı toplumsal etkilerin olumlu yanları ve biraz daha sürecin motivasyonunu artırıcı söylemler üzerinden gitmeye çalışacağım.

Üç temel mesele üzerinden konuşmak istiyorum. Birinci bağlam Suriye'de yaşananların insan hakları ve toplumsal anlamı üzerinedir. Yaklaşık 15 yılı aşkın bir süredir Suriye'de bir iç çatışma süreci devam ediyor. Esad rejiminin devrilmesinden sonra Suriye'de çatışmaya dahil olan bütün unsurlar ya da bütün etnik kökenlerde mücadele yürüten gruplar, kurulan yeni bu süreç içerisinde asli unsur olarak güç sahibi olmaya çaba gösteriyor. Bu sürede iç savaştan çıkmış bir ülkede, özellikle Suriye gibi geçmişinde farklı kültürlerin, farklı kimliklerin bulunduğu, hatta iç savaşın başlangıç noktasının etno-mezhepsel meseleler üzerine başladığı ülkelerde, merkezden bir yönetim veya farklı grupları dışlayan bir yönetimle bir ülke inşa etmek ve uzun süreli sağlıklı bir süreç yürütüleceği pek mümkün görünmüyor. Suriye için olası bir çözüm yöntemi, ademi merkeziyetçi, farklı grupları içerisinde barındıran, kurucu unsuru ve asli unsuru gören, farklı grupları meselenin bir parçası halinde kılan ve her türlü insan haklarını güvence altına alan bir yasal düzenleme ile yürütebilir. Ama gördüğümüz kadarıyla bugünkü Suriye rejimi ekseriyetle merkeze bir yatırım yaparak âdemi merkeziyetten uzaklaşan bir politika gütmektedir. Gücün merkezde toplandığı bir alana yatırım yapıyor. Şu anki görüntü bu politikanın üzerinden gidiyor.

Bu politika, yakın zamanda Aleviler, Dürziler ve hatta küçük bir alanda da olsa Kürtler merkezli bir gerilimin yaşanması, bir çatışma haline girme durumunu gösterdi. Aleviler ve Dürzilere karşı yapılan katliam veya katliamvari saldırılar ya da küçük bir alanda olsa da, yine Kürtlere karşı yapılan bu saldırılar bariz bir şekilde bu durumu gösteriyor. 30 Ocak 2026 Anlaşmasıyla birlikte mevcut durum insan hakları bağlamında bir nebze lehe bir hale dönmüştür. Bizler açısından nihai olarak çatışmaların bir nebze dinmiş olması veya geçici bir ara verilmiş olması bile bir kazanımdır. Ümidimiz, bu çatışmalara topyekûn bir ara verilmesidir. Yeni koşullar bizler açısından içe sinebiliyor mu? Bu, başka bir tartışma olmakla beraber, uzun süredir devam eden bu krizin yalnızca bir devlet veya rejim meselesi eksenli gittiği düşüncesinde değiliz. Burada en büyük zararı gören sivil halktır. Sivil halk burada mülkiyet, yaşam ve barınma ihlaliyle beslenme veya sağlıklı bir gıdaya, suya, elektriğe ulaşma gibi alanlarda pek çok hak mağduriyeti yaşamaktadır. Bizzat güç dengelerinin tercihleri olsa da, ciddi manada savaş suçu sayılacak suçları ve sivil insanların katledildiğini görmekteyiz.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün normalde her yılın sonunda, yakın zamanda da bir hafta kadar önce yayınladıkları izleme raporları var. İnsan Hakları İzleme Örgütü, raporlarında dünya genelinde yıl içerisinde

her ülkeyi, yaşanan hak ihlallerine dair ayrı ayrı raporluyor. Raporda Suriye'deki sürece ilişkin 2025-26 aralığındaki süreçte Alevi ve Dürzi sivillere yönelik düzenlenen saldırılarda en az 1400 sivilin öldürüldüğü, Suriye halkının %90'ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve 16,5 milyon kişinin acil insani yardıma ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Rapor, Halep'ten bu yana Kürtlere dönük saldırılarda 100.000'den fazla kişinin ciddi bir hak ihlali yaşadığını belirtiyor, insanların yerinden edildiğini, barınma, gıda gibi en temel ihtiyaçlardan bu süreçte mahrum kaldığını gösteriyor. Rapor, Suriye üzerinde 10 sayfadan fazla yaşanan ihlallerin tamamını yazıyor. Burada okumak raporu süre itibarıyla mümkün değil ama bu sorunlardan çatışma kavramı çıkarıldığında geri kalan bütün ihlallerin hâlâ Suriye için devam ettiğini görmekteyiz. Halihazırda sadece çatışma durumunda bir durulma var.

İkinci bir başlık olarak Suriye Kürtlerinin mevcut durumudur. Özellikle Halep merkezli gelişmelerden sonra yapılan düzenlemeler sahadaki güç dengesinin değiştiğini gösteriyor. SDG'nin elinde bulunan alanların yüzde 40'ının geri gitmesi durumu, bu tablo ekseriyetle dünya üzerindeki bütün Kürtler özelinde kısa vadede bir kayıp hissi, bir geri çekilme hissi üretmiş olabilir. Ama bizler insan hakları bağlamında ya da insan hakları penceresinden bunu değerlendirdiğimizde, bir çatışmanın durmuş olması başlı başına ciddi bir kazanım olarak görülmelidir. Hâlihazırda bir Kürdün, bir sivilin orada öldürülmüyor olması bir kazanım olarak görülmeli ve bu motivasyon üzerinden hareket edilmelidir. Silahların susmuş olduğu her dönem başlı başına bir kazanımdır.

Yine Suriye'deki Kürtlerin tarihsel serüvenine baktığımızda, bir askeri yenilgi veya psikolojik yıkım görüntüsüne bir kısa vadeli süreçten değil, 20-30 yıllık süreçte düşünürsek, hatta bu süreci 100 yıllık bir vadeye yayarsak, burada ciddi bir kazanım olduğu görülmelidir. Bugüne kadar büyük çoğunluğu kimlik olarak tanınmamış, varlığı kabul edilmemiş bir halkın Suriye'de çok güçlü bir halde olmasa bile yine de kabul gören bir yapı olarak, bir otonom yapının olması, yakın zamandaki kararname ile geçen ifadesiyle bir ülkenin kurucu ve asli unsuru olduğu söylemi, öbür taraftan kimliğinin ve bir kısım insani haklarının, etnik haklarının kabul edilmesi başlı başına bir kazanımdır. Biz insan hakları savunucuları olarak bu kazanımları daha görünür kılmalıyız, kazanımlara daha ümitvari bir şekilde yaklaşmalıyız.

Kürtlerin Suriye'deki mevcut durumda, artık çatışmalı süreçten sonra sivil, siyasi örgütlü bir mücadele, sivil yoldan bir mücadele yürüterek daha katı merkezi bir yapıya karşılık daha fazla azınlıkları içinde barındıran ya da söylemsel olarak uzun yıllardır orada kurulması planlanan yapının meşru bir yoldan bir rakip gibi mevcut yönetime karşı gelmesi gerekiyor. Sivil mücadeleyi şiddete çevirmeden, katılımcı bir yolla zorlamak lazım. Bütün bölgelerdeki Kürt halkının geleceği için söylüyorum. Siyasetin ve diplomasinin sürdürülmesi gerekiyor. Mücadeleyi buradan yürütmek artık daha geçerli bir haldir. Bir noktada artık mevcut yönetimle rekabet etme gibi düşünülebilir.

Son olarak eşit kavim, eşit hak mevzusu. Türkiye'deki sürece de değinecek olursak, Türkiye'deki Kürtlerin, Türklerin, Türkiye'nin, hatta Türkiye Cumhuriyeti halklarının da gerek Türkiye'de gerekse de Türkiye dışındaki bütün bölgelerdeki Kürtlerin bir etnik olarak sahip olduğu bütün haklarını koruması, sahiplenmesi gerekiyor. Son zamanlarda sıklıkla dile getirilen 'Kürdün anasını görmemesi' politikasından vazgeçmeli ve geçmişinden gelen Kemalist zihinle birlikte, buradan toparlanıp dünyadaki en fazla Kürt nüfusa sahip ülke moduyla süreci sahiplenip sürecin önünü açması ya da bu yönde destek olunması gerekir.

Çözüm sürecinin devam ettiği bir zamanda, Kent Koruma Platformu kanalıyla giden yardım tırlarının Suruç'tan Kobanê'ye açılan sınır kapısı kanalıyla değil de illa başka bir kapıdan götürülmesi mevzusu var. Türkiye'nin zihinsel kodunda bu sınır kapısının kapalı olması meselesi bir sıkıntıdır. Bir değişimden

bahsetmek istiyorsak, öncelikli olarak o sınır kapısının mevcut durumunun değiştirilmesiyle başlanabilir. Aldar Xelil'in yakın zamanlı röportajında 30 Ocak 2026 sürecinde Türkiye'nin yeni çatışma alanlarının açılmaması için ciddi bir irade gösterdiğini söylüyor. Ümit ederiz ki bu irade veya bu eksenli irade daha fazla alanda yayılır.

Suriye'de kararnamede açıklanan konular, bir anayasal tanınma değil, ümit ederiz ki bir anayasal tanınmaya döner. Kürtlerin asli unsur olarak kabul edilmesi, özlük noktasında mesela Newroz'un bir resmi gün olarak kabul edilmesi, Kürt dilinin ulusal bir statüye evrilmesi mevzuları bir kazanımdır. Suriye üzerinde kazanımlar anayasal bir çalışmaya dökülebilir. Bugün haklar bir kararnameyle kabul edildi, ama yarın bir kararnameyle hakların iptal edilme riskine karşılık mücadele buradan yürütebilir.

Son söz olarak, hak temelinde ama siyasi perspektifi de dışlamadan baktığımızda, gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin gerekse de Kürt hareketinin bundan sonra ihtiyaç olduğu şey, tehdit dili, kırmızı çizgiler ve mutlak doğrular değil, geleceği kurgulayan, müzakereye açık ve insan onurunu merkeze alan bir dil ve vizyonun olmasıdır. İnşallah çatışmalar değil, barışın hüküm sürdüğü nice günler bizleri bekliyordur.

MEHMET KAYA- DİYARBAKIR TİCARET VE SANAYİ ODASI BAŞKANI

Öncelikle DİTAM'a bu tür nitelikli etkinlikler düzenlediği için teşekkür ediyoruz. İlk oturumda önemli ve güncel değerlendirmeler yapıldı. Ben ise konuya daha çok yerel perspektiften yaklaşmak istiyorum. Ancak bu tür konuşmalarda zaman zaman iki farklı yaklaşım arasında kalıyoruz. Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı sıfatıyla daha siyasi içerikli değerlendirmeler yaptığımızda, temsil ettiğimiz tabandan eleştiriler alıyoruz. Öte yandan, Suriye'de insanların hayatını kaybettiği bir ortamda ekonomi ve ticaret odaklı konuşmalar yapmak da farklı bir rahatsızlık yaratabiliyor. Bu nedenle iki hassasiyet arasında bir denge kurmaya çalışıyoruz.

Aslında böyle bir ortamda konuşmamak en kolay yol olabilir; ancak ekonomi merkezli konularda görüşlerimizi ifade etmeyi de sorumluluk olarak görüyoruz. Ekonomi ile siyaset, barış ile ekonomi birbirinden ayrı düşünülemez. Siyasi istikrarın ve barış ortamının sağlanmadığı dönemlerde ekonomik gelişmenin mümkün olmadığı açıkça görülmektedir. Küçük bir örnek vermek gerekirse; Mürşitpınar Sınır Kapısı, insani yardım gündeme gelmeden önce kamuoyunda çok sınırlı bir kesim tarafından biliniyordu. Oysa biz uzun süredir Mürşitpınar ve Nusaybin gibi sınır kapılarının açılması gerektiğini dile getiriyoruz. Bu tür konular ancak insani krizlerle birlikte gündeme geldiğinde fark ediliyor. Bu vesileyle yalnızca Mürşitpınar'ın değil, diğer birçok sınır kapısının da yaklaşık 12-13 yıldır kapalı olduğu gerçeği daha görünür hale geliyor.

Bugün farklı bir çözüm süreci deneyimlenmektedir. En önemli hatalardan biri, bu süreci önceki çözüm süreciyle birebir kıyaslamak ve beklentileri aynı düzlemde kurmaktır. Önceki süreçte güvenlik politikaları, demokratik açılımlar ve sivil toplumun sürece dahil edilmesi gibi başlıklarda önemli adımlar atılmıştı. Ancak mevcut sürece bakıldığında, süreci başlatanlar ile süreçten beklentisi olan kesimlerin aynı noktada buluşmadığı görülmektedir. Buna rağmen, toplumun önemli bir kesimi hâlâ önceki sürecin beklentileriyle hareket etmektedir.

Her süreç belirli aşamalar ve adımlar gerektirir. Barış süreçleri üzerine yapılan değerlendirmelerde "güven artırıcı adımlar" kavramı sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak burada temel sorun, tarafların süreç tanımında ortak bir çerçevede buluşamamasıdır. Süreç farklı yönlere çekilmeye çalışılmaktadır. Bir kesim süreci "Terörsüz Türkiye" kavramı üzerinden tanımlarken, diğer tarafta yapılan açıklamalarda silahsızlanma temelinde yeni bir sürecin başlatılması ve buna bağlı bir yol haritasının oluşturulması öne çıkmaktadır. Bu noktada, önceki çözüm süreci ile mevcut süreç arasındaki en belirgin ortak unsur silahsızlanma konusudur.

Bu çerçevede değerlendirmeleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Eğer süreç bir silahsızlanma süreci olarak ilerleyecekse, öncelikle tüm dikkat ve çabanın bu alana yoğunlaştırılması gerekmektedir. Türkiye'de uzun yıllardır dile getirilen temel görüş, silahsızlanmanın hem toplumsal hem de siyasal alanı güçlendireceğidir. Kürtlerin Türkiye'de siyasal haklarını demokratik yollarla elde edebilecek bir potansiyele sahip olduğu sıkça ifade edilmektedir. Ancak çatışma ortamı hem bölgenin ekonomik kalkınmasını hem de siyasal temsilin güçlenmesini olumsuz etkilemektedir.

Mevcut tartışmalarda sıkça dile getirilen "haklar verilmeden silah bırakılmaz" yaklaşımı yerine, silahsızlanmanın siyasal alanı genişleteceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde, Batı kamuoyunda da silahsızlanmanın Kürtlerin siyasal gücünü artıracağı yönündeki endişelerin zaman zaman abartılı şekilde dile getirildiği görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar sürecin sağlıklı ilerlemesini zorlaştırmaktadır.

Sürecin ilk aşamaları tamamlanmadan ileri aşamaların tartışılması, sürece katkı sunmaktan ziyade sürecin karşıtlarına alan açabilmektedir. Bu nedenle öncelikli adım olarak örgütün kendini feshetmesi ve sahadan çekilmesi kritik öneme sahiptir.

Bu sürecin kurumsal zemine oturtulması için Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir komisyon kurulması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Sivil toplumun bu sürece yapıcı bir perspektifle dahil olması da büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, sürecin henüz erken aşamalarında ileri düzey taleplerin gündeme getirilmesi, toplumsal ve siyasal dengeleri olumsuz etkileyebilir.

Kürt sorunu, tarihsel ve yapısal boyutları olan karmaşık bir meseledir. Bu sorunun arka planında Şark Islahat Planı ve 1982 Anayasası'nın değiştirilemez maddeleri gibi iki temel unsur bulunmaktadır. Bu yapısal çerçeve, yalnızca siyasi değil, aynı zamanda ekonomik sonuçlar da doğurmaktadır. Bölgedeki sermaye ve beyin göçü, ekonomik kalkınmanın önündeki en önemli engeller arasında yer almaktadır.

Uluslararası boyutta ise, Sadabat Paktı gibi tarihsel anlaşmaların da bölgedeki dengeleri etkilediği görülmektedir. Bu durum, çözüm sürecinin yalnızca iç dinamiklerle değil, uluslararası faktörlerle de şekillendiğini göstermektedir.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, teşvik politikalarında da benzer bir dengesizlik söz konusudur. 2002-2025 döneminde uygulanan teşvik sisteminde, gelişmiş bölgeler toplam teşviklerin büyük kısmını alırken, en az gelişmiş bölgelerin aldığı pay oldukça sınırlı kalmıştır. Özellikle 6. bölgedeki illerin toplam teşviklerden aldığı payın %4,6 seviyesinde olması, bu durumun yapısal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Sınır kapılarının durumu da ekonomik gelişimi doğrudan etkileyen bir diğer önemli başlıktır. Suriye'ye açılan bazı kapıların kapalı tutulması, ticaret hacmini sınırlamakta ve bölge ekonomisini olumsuz etkilemektedir.

Sonuç olarak, silahsızlanma tek başına bir çözüm değildir; ancak çözüm sürecinin ilerleyebilmesi için kritik bir eşiktir. Bu süreçte sivil toplumun aktif rol üstlenmesi ve uluslararası diplomasi kanallarının etkin şekilde kullanılması gerekmektedir. Günümüzde hiçbir sorun yalnızca ulusal sınırlar içinde değerlendirilemez.

Sivil toplum kuruluşları olarak hem yerel hem de uluslararası düzeyde bu sürece katkı sunmaya devam edeceğiz.

SORULAR / KATKILAR

KATILIMCI-1

Son 10 yılda Kürtler iki büyük travma yaşadı. Bunlardan biri 2017 yılındaki güney referandumuydu. İkincisi de 2026 yılındaki Rojava'daki meseledir. Elbette ki konuşulacak çok mesele var. Fakat çok kısaca ulaştığım bir iki sonucu sizlerle paylaşmak isterim. Şeyhmus Diken, bir musibetten bazen 10 nasihat veyahut da hikmet çıkar, diyor. Kürtlerin bu saatten sonra serinkanlı, sakin bir şekilde gerek 2017 referandumu, gerekse de son yaşananlardan ders çıkarması gerekir. Mesut Yeğen'in ifade ettiği Kürt stratejik aklının da inşa edilmesi lazım. Mehmet Kaya da buna işaret etti. Zannediyorum salondaki herkesin de ittifak ettiği nokta budur. Nerede hatalar yapılıyor? Kimlere ümitler bağlanıyor? Neden bu hayal kırıklıkları yaşanıyor? Çok da kötümser olmadan sonuçları devşirerek, sakin bir şekilde ama sürekli olarak stratejik akıl ve buluşmalar gerçekleştirmek gerekir. Bir Kürt Davos'una mı ihtiyaç var? Erbil forumu gibi formlara mı ihtiyaç var? Sürekli ve kalıcı sonuçlar elde edecek çalışmalara yönelmek lazım.

Son yaşananlar üç sonucu bize hatırlatıyor. Birincisi, moral bozukluğu, hayat kırıklığı var. Batılı devletlerin verdiği sözlere, onlara çok fazla ümit bağlama var. Tarih boyunca, Mahabad'dan, 1975 Cezayir Anlaşması'ndan, 2017 referandumuna vesaire. Özellikle Erbil merkezli siyasete ciddi bir eleştiri var. Erbil'deki yöneticiler ve liderler inanılmaz şekilde diplomasi yapıyorlar. Papa'dan tutunda Amerika'ya, Fransa'ya giden gelenlerin haddi hesabı yok. Her Rudaw'a baktığında, mutlaka son 10 yılda, 15 yılda mutlaka bir heyet her gün ya Erbil'de ya Erbil'den birileri başka yerde, ama Kürtler kendi içlerinde bir diplomasi yapamadılar. Bu kadar güçlü uluslararası camiada görüşmeler, ikili görüşmeler varken, güneyde de üç ayrı güç vardı. Kandil'de bir güç, Erbil'de bir başka güç ve Süleymaniye'de. Bir türlü bir hükümet ortak bir peşmerge kuvveti oluşturamadı. Onlar da bunun muhasebesini yapmaları lazım.

Fakat bütün bu olumsuzlukların karşısında üç tane olumlu müspet noktaya işaret edeyim. Birincisi, son yaşanan musibetten sonra, İslami kesimden sol kesime, liberalinden evde oturan Kürt kardeşimize kadar, yaşlısından gençliğe kadar herkeste büyük bir hissiyat oluştu. Bir Kürt birliği, ortak bir duygudaşlık oluştu. Bu çok önemliydi. İlk defa bunu çok net bir şekilde izliyorum. Güçlü bir şey. İkincisi, gerek Kürt şehirlerinde gerek Avrupa'nın kentlerinde Kürtlerin muazzam bir sivil gücünün olduğunu gördük.

Gazze örneğini vermek istiyorum. Gazze bir avuç insandır. 2 milyon bile olmayan mülteci, perişan, pejmürde, İsrail ve Amerika gibi devletlerle mücadele eden bir avuç insan, dünyanın ahlaki ve siyasi dengelerini allak bullak ettiler. Bütün bir Avrupa'nın ve Amerika'nın üniversitelerinde, parlamentolarında, her yerinde sivil bir direniş gösterdiler ve dünyanın vicdanı onları destekledi. Bugün Batı'da yaşanan karmaşanın bir sebebi de Gazze halkının o kutlu ve önemli sivil direnişidir.

Kürtlerin de sivil siyaseti ve sokağın demokratik sesini öncelemesi lazım. Avrupa'da kırmalar, dökmeler çok yaygın değildi; onlardan kaçınmak lazım. Türkiye'de de makul sokak protestoları yapıldı. Mahir Kaynak'ın bir sözüyle "Bir iş kimin işine yarıyorsa, bakın, onu o planlamıştır." Yani bayrak olayından dersler çıkarmak lazım.

Bugün hem devlet içerisindeki hem de Türkiye toplumunun milliyetçi-ulusalcı kesimlerinin en korktuğu şey sivil demokratik Kürt siyasetidir. Kürt siyasetinin üzerindeki silah ve şiddetin gölgesi Kürtleri perişan etti,

kriminalize etti. Ne Türkiye'de ne dünyada Kürtlerin sesini yükseltmesine fırsat verdi. Sivil ve demokratik mücadelenin gücüne önem vermek lazım.

1950'lerde Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza Ferdi İstanbul'da Musa Anter'e ziyarete gidiyor. Musa Anter, niye 1925'te siz muvaffak olamadınız diye soruyor. Bu Musa Anter'in hatıralarında var. Cevap olarak, üç eksiğimiz vardı. Siyasi kadrolarımız eksikti, birliğimiz yoktu, bir de bütün dünyaya sesimizi duyuracak siyasetimiz, diplomasimiz yoktu. Bugün Kürtlerin sakin ve makul bir şekilde bunu öncelemesi lazım.

Her ülkenin Kürtleri, kendi yaşadığı ülkenin tarihsel ve sosyal gerçekliği içerisinde oraya entegre olmalı, güçlü hale gelmeli, demokrasisine katkı sunmalı, orada yükselmeli. O manada, Rojava'da, Suriye'deki Kürtlerin Suriye'de güçlü aktör haline gelmesi ve orada yönetici hale gelmesi, demokratik haklarını savunması çok önemlidir. Her ülkenin kendi koşulları içerisinde Kürtlerin demokratik, sivil siyasetini yükseltmesi lazım.

KATILIMCI-2

Sivil toplum geleneğinden gelen biri olarak, Diyarbakır'da sivil toplumun çok güçlü bir damarı var. Özellikle Kent Koruma Platformu'nun son dönemdeki çalışmalarını ilgiyle izliyorum, takip ediyorum.

Kürtlerin kaybettiği ihtirasından, Kürtler daha fazla ne kazanım elde edebilir moduna geçmek gerekir. Toplantının ana çıktısı bu olabilir. Sivil toplum örgütlerinin düşünmesi, üyelerine, çeperindeki insanlara bunu iyi anlatması gerekiyor. Burada birlik ruhunu ortaya koyacak aktivitelere, kreatif düşüncelere ihtiyaç var. Mesela dönemimizde Diyarbakır Demokrasi Platformu vardı ve Kürt meselesinin çözümü konusunda önemli reçeteler ortaya koyardık. Talep ettiğimiz bir şey de müzakere masası kurulsun, Sayın Öcalan muhatap kabul edilsindi. Beklentimiz o dönemlerde vardı. Bunlar oluştu. Bundan sonraki süreçte sivil toplum örgütleri Diyarbakır eksenli çalışmanın dışına çıkıp, bölgede 21 ili kapsayan güçlü bir sesle "Terörsüz Türkiye "tanımını değişmesini istemesi lazım. Anayasal vatandaşın mutlaka elde edilmesi lazım. Kimlik meselesini öne çıkarmamız gerekiyor. Kürt meselesi hem etnik hem de politik bir meseledir. Etnik kimliğin tanınmasının önündeki bütün engellerin kaldırılması gerekiyor. Anayasal, yasal, uluslararası sözleşmeler var, imza altında. Kürt meselesinin reddiyle sonuçlanan, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29, 30. Maddeleri gibi çok sayıda madde çekincelerle Kürtleri reddeden bir düzenlemeyle döşenmiş durumda.

Kent Koruma Platformu düzeyinde, bütün bölgedeki sivil toplum örgütlerini de arkasına almak suretiyle 4-5 maddelik çok somut, çok net talepler olmalı. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi de politik bir meselenin uzantısıdır. Çünkü politik olarak kendi kendimizi yönetmek istiyoruz. Güçlü bir yerel yönetim modelini talep ediyoruz. Madem böyle tanımaya kadar geldi. Yasal düzenlemeler yerine gelsin. Anayasa değişikliği talep edilsin. Anadilde eğitim vazgeçilmezimiz olsun. Bu, sivil toplumda bir birlik ruhunu daha fazla ortaya çıkarır. Çünkü devlet bir sivil toplum örgütünü tek başına veya bir kentteki bileşeninin sözünü dikkate almıyor. Ama 21 ilin tamamının topyekûn birlikte konuştuğu, ifade ettiği cümleleri veya beklentiyi daha fazla yerine getiriyor.

Kültürel anlamda Erbil ile Diyarbakır arasında çok sayıda aktivite ve gidiş geliş var ama insan hakları kuruluşları niye ortak bir çalışma yapmıyor? Barolar, avukatlar niye bir araya gelmiyor? Ticaret ve sanayi odaları niye bir araya gelmiyor? Birlik ruhuna ihtiyacımız var. Ama sadece ruh değil, aynı zamanda pratik olarak da bunu gündeme getirmemiz, hayata geçirmemiz lazım. Mesela Suriye'deki insan hakları ihlallerini görmek istiyordum. Suriye'de neler oldu? Manşet haberlerin dışında, toplam kaç insan yerinden edildi, kaç insan temiz su ihtiyacını karşılayamadı. Bu tür somut bilgilerin kamuoyuyla paylaşılması gerekir.

SEDAT YURTDAŞ - DİTAM BAŞKAN YARDIMCISI

Öncelikle bütün konuşmacılara ve katılımcılara teşekkür ediyorum. Bugüne dair birkaç şey söylemek isterim. Bu tür tarihin keskin kırılmaları kısa sürelerle yaşanmıyor. 50 yılda bir, 100 yılda bir yaşanıyor. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ya da kısmen II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan tarihsel kırılmalar vardır.

Aslında Kürtler buna çok uzun bir süre hazırlandı. 70'lerden bu yana siyasete damgasını vuran hem Türkiye'de hem Ortadoğu'da hem de dünyada örgütlenen, siyasal birçok büyük bir atmosfer etkisi olan, kadroları olan, dünyayı okuyan ve buna göre de hazırlığı olan güçler var. Yıkım sürecinde, yani Esad dönemini yıkım süreci olarak nitelendirirsek, en büyük kayıpları veren, Suriye gibi küçük bir parçada, az sayıda nüfusun olduğu Kürtler arasında çok büyük bir kayıp oldu. İŞİD'e karşı 13.000, 15.000 insan öldü. Kuruluş, inşa diyeceğimiz dönemde, örgütsel olarak, siyasi olarak, diplomatik olarak daha iyi sonuçlar almaya hazırlıklı olmalıydık. Bunu görememenin bir hayal kırıklığını hepimiz, bütün toplum olarak yaşamaktayız. Bunun sebepleri üzerinde durmak gerekir. Şüphesiz, bir sürü iyi şey oldu. Şimdiye kadar hiç ifade edilmediği gibi 2 + 2'nin 4 değil 1 olduğu akıldan ispatlandı. Bunun sonuçlarının hem kamuoyunda hem de devletler düzeyinde, diplomaside ne kadar kısa sürede bir sonuç yarattığına da tanık olduk. Bu çok önemliydi. Bu noktada Erbil çok önemli bir fonksiyonla öne çıktı. Diplomatik olarak çok önemli sonuçlar elde edilmesine katkıda bulundu. Hakkını bu şekilde teslim etmek gerekir. Ortaya çok güçlü bir ruh çıktı. Bu daha iyi sonuçlar elde etmeye uygun çok sayıda araç varken, stratejik olarak bunu sağlayacak bir politik eksiklik vardı.

Böyle dönemler 3 ayda, 5 ayda ya da 3-5 yılda gelmeyebilir. Ama nihayetinde teknolojinin, bilginin çok hızlı geliştiği bir dünyada yaşıyoruz. Dolayısıyla bu süreçler çok daha başka koşullarda. Çok doğru bir şekilde silahsızlanma, demokrasi koşullarında ortaya çıkacak fırsatları değerlendirecek bir dinamizme, yaratıcılığa ve diplomatik bir hazırlığa sahip Kürtlerin hem siyaseten hem de sivil toplumu olarak çok güçlü, örgütlenmiş ve dünyayı iyi okuyacak bir çerçevede hareket tarzına ihtiyaç var.

Bugünkü tartışmaların önemli oranda buna katkı sağladığını ve bundan sonra da buradaki tartışmalar üzerinden değerlendirmeler yapılacağı düşüncesindeyim. Tekrar herkese katılımlarından dolayı içtenlikle teşekkür ediyorum.

MESUT AZİZOĞLU- DİTAM BAŞKAN YARDIMCISI

Ben de çok uzatmayacağım. Her iki oturumun bütün konuşmacılarına sizlerin de katılımınız için teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.